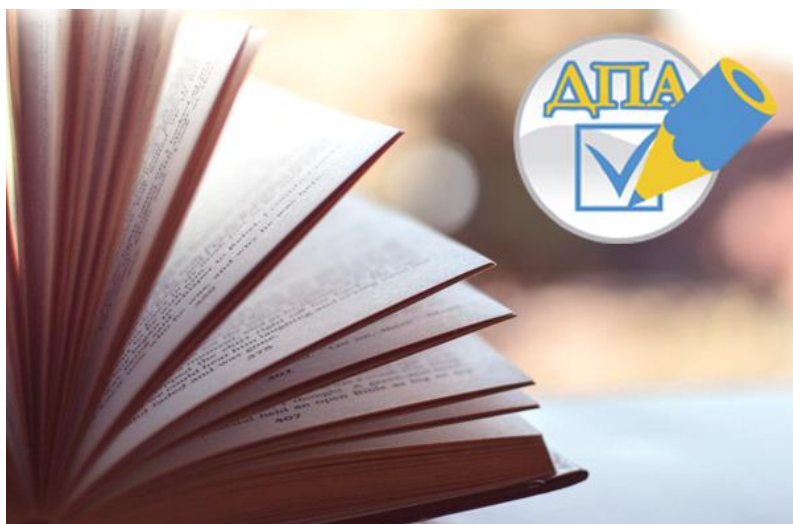

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ДЕРЖАВНОЇ
ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ У ФОРМІ ЗОВНІШНЬОГО
НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЧЕРЕЗ КОЛЕКТИВНІ ТА
ІНДИВІДУАЛЬНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ**

**Методичні рекомендації з
вивчення досвіду роботи
творчої групи заступників
директора з навчально-
методичної роботи,
методистів**

Суми - 2022

Схвалено навчально-методичною радою при Навчально-методичному центрі професійно-технічної освіти у Сумській області (протокол № 4 від 26.12.2022)

Укладач:

Валентина ЛАБУДЬКО методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Сумській області

Керівники творчої групи:

Валентина ЛАБУДЬКО методисти Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Сумській області

Ольга
СМОЛЕНКО

Члени творчої групи:

Ольга ГЛУХОДІД заступник директора з навчальної роботи ДНЗ «Білопільське вище професійне училище»

Ірина МАЛИК заступник директора з навчальної роботи ДНЗ «Білопільське вище професійне училище»

Тетяна ГРЕЧАНІЧЕНКО заступник директора з навчальної роботи ДНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту»

Ніна ІВАНОВА методист ДПТНЗ «Недригайлівське вище професійне училище»

Любов МАТЯШ методист ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти»

Технічний редактор:

Ірина СМІРНОВА методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Сумській області

Організаційні аспекти підготовки до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання через колективні та індивідуальні форми методичної роботи. Методичні рекомендації / укладач : Валентина ЛАБУДЬКО. Суми, 2022. с. 100.

Методичні рекомендації розроблено з досвіду роботи творчої групи заступників директора з навчально-методичної роботи, методистів щодо роботи з нормативними документами.

Для використання в роботі керівниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

ЗМІСТ

Методичні поради щодо підготовки учнів-випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Ольга СМОЛЕНКО, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Сумській області.	4
Складові діяльності заступника директора з навчальної роботи (методиста) щодо якісної організації та підготовки учасників освітнього процесу до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Ірина МАЛИК, заступник директора з навчальної роботи ДНЗ «Білопільське вище професійне училище».	9
Організація та основні вимоги до здійснення контролю за станом викладання навчальних предметів. Любов МАТЯШ, методист ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти». ...	24
Організаційно-методичний супровід роботи факультативів. Ніна ІВАНОВА, методист ДПТНЗ «Недригайлівське вище професійне училище»	48
Психологічний супровід підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання та підготовка тестових завдань. Тетяна ГРЕЧАНІЧЕНКО, заступник директора з навчальної роботи ДНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту».	64

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ
ЩОДО ПІДГОТОВКИ УЧНІВ-ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДО ДЕРЖАВНОЇ
ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ У ФОРМІ ЗОВНІШНЬОГО
НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

*Ольга СМОЛЕНКО, методист Навчально-методичного
центру професійно-технічної освіти у Сумській області*

Зовнішнє незалежне оцінювання упродовж останніх років стало невід'ємною складовою освітньої системи, дієвим інструментом педагогічних вимірювань, джерелом важливої інформації, необхідної для організації та модернізації різних освітніх процесів в Україні.

У закладах професійної (професійно-технічної) освіти є поступове упровадження зовнішнього незалежного оцінювання як форми проходження державної підсумкової атестації.

Державна підсумкова атестація – форма контролю відповідності освітнього рівня випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, що надають повну загальну середню освіту, державним вимогам.

ДПА у формі ЗНО проводиться наприкінці навчального року з навчальних предметів, перелік яких щороку визначається і затверджується Міністерством освіти і науки України з урахуванням термінів проведення зовнішнього незалежного оцінювання.

Процес підготовки до ДПА у формі ЗНО випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти області потребує створення, перш за все, системи роботи закладу освіти, якою мають бути охоплені викладачі предметів загальноосвітньої підготовки, класні керівники, психологи, соціальні педагоги. Завдання створення такої системи та її впровадження, координації взаємодії різних суб'єктів освітнього процесу, відстеження результативності підготовки учнів до ЗНО покладається на адміністрацію закладів професійної (професійно-технічної) освіти (на директорів та заступників з НМР (методистів).

Допомогти педагогам підготувати здобувачів освіти до проходження ДПА у формі ЗНО, а також сприяти розвитку компетентності викладача у використанні тестових технологій, підвищенню якості освіти – одне з основних

завдань закладу П(ПТ)О з організації взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Підготовку учнів до виконання тестових завдань слід здійснювати, за моделями, запропонованими Українським центром оцінювання якості освіти. Ці моделі розроблено відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, вони охоплюють усі головні напрями освіти здобувачів освіти та репрезентують усі розділи чинних навчальних програм, передбачають виконання звичних для них різнотипних завдань.

Одним із основних завдань закладів освіти є створення умов випускникам для системного повторення навчального матеріалу з предметів, які виносяться на ДПА у формі ЗНО. Для вирішення цього завдання пропонуємо розробити навчально-тематичні плани, з урахуванням повторення учнями-випускниками навчального матеріалу з відповідних предметів, які реалізовуватимуться в позанавчальний час.

Необхідно спрямовувати освітній процес на навчання, застосування знань, а не на їх накопичення. Опора на практичне використання знань не виключає якісної теоретичної підготовки, навпаки, – без достатньої теоретичної підготовки проблема використання знань так і залишиться нерозв'язаною.

Слід обговорювати завдання ДПА у формі ЗНО на засіданнях методичних комісій; робити наголос не на запам'ятовуванні навчального матеріалу, а на його елементарному розумінні учнями. Під час підготовки учнів до проходження ДПА у формі ЗНО потрібно формувати в них навички роботи із тестами, техніку їх виконання (самоконтроль часу, умовне визначення меж результатів тощо). Пропонуємо також проводити тренувальне тестування за програмою ЗНО, використовувати систему елективних курсів, факультативів, індивідуально-групових занять для задоволення пізнавальних потреб учнів.

З метою якісної підготовки до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти рекомендовано:

Директорам закладів професійної (професійно-технічної) освіти:

1. На педагогічних радах розглядати підсумки проведення ДПА у формі ЗНО та аналізувати результативність складання учнями-випускниками закладів професійної (професійно-технічної).

2. Сприяти інформуванню педагогічних працівників, випускників та їх батьків про стан підготовки до ДПА у формі ЗНО. Створити на базі методичного кабінету консультаційний пункт для учнів-випускників щодо якісної підготовки до ДПА у формі ЗНО.

3. Посилити внутрішньоучилищний контроль за роботою викладачів, які викладають у випускних групах (відвідування уроків, перевірка календарного та поурочного планів, співбесіди з викладачами).

4. Забезпечити участь педагогічних працівників, які викладають предмети, винесені на ДПА у формі ЗНО у нарадах, навчально-методичних семінарах-практикумах, тренінгах із питань підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, організованих НМЦ ПТО у Сумській області, Харківським регіональним центром оцінювання якості освіти, Сумським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

5. Сприяти розміщенню у навчальному закладі, бібліотеці, навчальних кабінетах куточків ЗНО.

Заступникам директора з НМР (методистам) закладів професійної (професійно-технічної) освіти:

1. Розробити план заходів щодо організації та підготовки учасників освітнього процесу до якісного проходження ДПА у формі зовнішнього незалежного оцінювання .

2. Опрацювати та проаналізувати [нормативні документи](#) щодо організації та проведення ДПА у формі ЗНО.

3. Розглядати на нарадах при директору, інструктивно-методичних нарадах виконання плану заходів з підготовки до ДПА у формі ЗНО та специфіки його проведення.

4. Проводити комплексний аналіз відповідності середнього балу в свідоцтвах про базову загальну середню освіту, підсумкові бали за результатами зрізів знань та семестрового оцінювання учнів випускних груп.

5. Здійснити аналіз результатів ДПА у формі ЗНО попереднього року та з'ясувати причини низької результативності участі учнів у тестуванні.

6. Посилити контроль за підготовкою випускників до участі у ДПА у формі ЗНО.

7. Здійснювати дієву консультативну допомогу з питань підготовки та проведення ДПА у формі ЗНО серед випускників та їх батьків, ініціювати проведення тематичних нарад. Організувати постійно діючі семінари для викладачів, які готують учнів до тестування.

8. Посилити внутрішньоучилищний контроль за роботою викладачів випускних курсів (відвідування уроків, перевірка календарного та поурочного планів, співбесіди з викладачами, у яких є учні з низькими результатами зовнішнього оцінювання).

9. Ураховувати результативність ДПА у формі ЗНО під час атестації педагогічних кадрів.

10. Систематично опрацьовувати інформацію на сайтах: [Український центр оцінювання якості освіти](#), [Харківський регіональний центр оцінювання якості освіти](#), [Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти](#), [НМЦ ПТО у Сумській області](#) та вчасно доводити її до відома викладачів, випускників та їх батьків.

11. Вчасно надавати інформацію про стан підготовки та проведення ДПА у формі ЗНО, звертатися за консультативною допомогою до НМЦ ПТО у Сумській області, навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Викладачам загальноосвітньої підготовки закладів професійної (професійно-технічної) освіти:

1. Оформити куточки ЗНО у кожному предметному кабінеті.

2. Використовувати тестові технології на уроках: під час вивчення нового матеріалу, під час перевірки знань (тестові завдання різної форми для поетапного контролю, тематичні та підсумкові тестові завдання), для закріплення нового матеріалу (індивідуальні й групові тестові вправи), як домашнє завдання (тестові завдання для самоконтролю).

3. Використовувати матеріали зовнішнього незалежного оцінювання минулих років під час тестових контрольних та самостійних робіт з проведенням детального аналізу, корекції помилок, задля створення методичних рекомендацій щодо роботи над помилками.

4. Ознайомлювати учнів із структурою тестів, творчими роботами, методикою та критеріями оцінювання сертифікаційних робіт, пробним ЗНО на групових та індивідуальних заняттях.

5. Систематично самовдосконалюватися з питань тестових технологій, систем та за напрямом специфіки завдань ЗНО з навчальних предметів.

6. Для підготовки до ДПА у формі ЗНО варто використовувати позаурочний час (групові та індивідуальні консультації, факультативи).

7. Ініціювати проведення тематичних класних годин, батьківських зборів з метою ознайомлення відповідних суб'єктів педагогічної діяльності з особливостями ЗНО.

8. Виховну роботу спрямовувати на підвищення мотивації учнів-випускників до складання ними ЗНО, проводити профорієнтаційну роботу; залучати до виховних заходів психологів, працівників закладів вищої освіти тощо.

Практичним психологам:

1. Розробити методичні рекомендації для педагогічних працівників, учнів та їх батьків щодо підвищення рівня психологічної готовності до складання ЗНО.

2. Проводити у закладах освіти психологічні тренінги, спрямовані на зняття психологічної напруги у випускників перед участю у ЗНО.

3. Регулярно проводити співбесіди з учнями, що мають високий рівень тривожності; учнями з проблемних родин; випускниками з низьким рівнем мотивації.

Учням-випускникам щодо якісної підготовки до ДПА у формі ЗНО

1. Визначитися із навчальними предметами, які складатимете на ЗНО. Якомога раніше обрати ті факультети та спеціальності, які Вам цікаві для вступу, і визначитися, які сертифікати ЗНО необхідні для вступу на них.

2. Опрацювати минулорічні [тести ЗНО з обраних предметів](#) та проранжувати навчальні предмети, які будете складати. комунальної установи

3. Скласти графік підготовки до ЗНО. Узяти перелік тем, які входять до програми ЗНО та визначити терміни опанування навчального матеріалу.

4. Визначитися із способом підготовки до тестів ЗНО.

5. Звернути увагу на вибір посібників для підготовки до ЗНО. На сайті УЦОЯО є необхідні матеріали для підготовки до тестування з окремих предметів. Їх можна знайти в розділі «Підготовка до ЗНО».

6. Узяти участь у [пробному тестуванні](#).

Пробне тестування допоможе відчувати атмосферу реального ЗНО, побачити структуру та зміст тестового зошита.

Тільки правильно спланований та організований комплексний процес підготовки, стане фактором, що вплине на якість освіти випускників, сприятиме підвищенню результативності складання ними державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання, створюватиме атмосферу продуктивного співробітництва між усіма суб'єктами педагогічної діяльності.

СКЛАДОВІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА З НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ (МЕТОДИСТА) ЩОДО ЯКІСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПІДГОТОВКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ У ФОРМІ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

*Ірина МАЛИК, заступник директора з навчальної роботи
ДНЗ «Білопільське вище професійне училище»*

Якість освіти – якість життя людини і суспільства

I. Моделювання організації та підготовки учасників освітнього процесу як одну з умов результативності роботи закладу

Правильне моделювання організації та підготовки учасників освітнього процесу до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання – одна з умов результативності роботи закладу освіти. Підготовка освітнього закладу до нового навчального року розпочинається з розробки річного плану роботи закладу освіти та плану методичної роботи.

Річний план роботи закладу ДНЗ «Білопільське ВПУ» складається заздалегідь. Для підготовки проєкту в освітньому закладі створюємо робочу групу, проводимо діагностику, підбиваємо підсумки діяльності, визначаємо пріоритетні завдання та тематику засідань педагогічної ради.

Річний план роботи закладу складається згідно з Положенням про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України [від 30.05.2006 № 419](#), та включає 13 розділів. Відповідно до задекларованої Законом України «Про освіту» автономії закладів загальної середньої освіти підвищується рівень відповідальності педколективу за результати власної праці, а тому актуальною є розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

У рекомендаціях до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної

середньої освіти (абеткою директора), які розроблені для допомоги у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти, є вимоги до оцінювання річного планування та відстеження його результативності.

Зовнішнє незалежне оцінювання діє задля реалізації одного із важливих завдань у галузі освіти, а саме – оцінювання навчальних досягнень випускників освіти. І основна мета річного плану кожного із наших закладів – якісно підготувати учнів для проходження ЗНО, результати якого будуть зараховані як результати ДПА за освітній рівень повної загальної середньої освіти.

У річному плані роботи закладена певна система, тобто повинна бути:

по-перше, узгодженість в роботі всіх структур освітнього процесу,

по-друге інтегрування роботи всіх служб – виховної, психологічної, роботи бібліотеки, класних керівників та майстрів виробничого навчання, спрямованої на кінцевий результат, а саме – якісну підготовку здобувачів освіти до ЗНО, що є актуальним для здобувачів освіти, педагогів, батьків.

Усі організаційні аспекти підготовки учасників освітнього процесу до ДПА у формі ЗНО розпочинаємо з річного плану роботи закладу. Питання, які включені до заходів щодо підвищення якості навчання та підготовки учнів до ДПА у формі ЗНО, висвітлені в річному плані не тільки у розділах «Теоретичне навчання», «Методична робота», а й включені до розділу «Виховна робота» (а саме перелік колективних форм роботи психологічної служби з учасниками освітнього процесу стосовно підготовки до ДПА у формі ЗНО з педагогами, учнями, батьками, включення питань, пов'язаних з підготовкою до ДПА у формі ЗНО до порядку денного батьківських зборів, включення питань бібліотеки), до розділу «Організаційна робота» (перелік наказів стосовно підготовки учасників освітнього процесу до ДПА у формі ЗНО), до розділів «Контроль за освітнім процесом», «Вступ».

З метою забезпечення системного підходу в підготовці учасників освітнього процесу до ДПА у формі ЗНО аналізуємо виконання заходів щодо підвищення якості навчання та підготовки учнів до ДПА у формі ЗНО.

Для виконання вищезазначених заходів значну увагу приділяємо моделюванню розділу річного плану роботи «Контроль за освітнім процесом». Адже без інформації про перебіг і проміжні результати, без постійного зворотнього зв'язку процес управління підготовки учасників освітнього процесу до ДПА у формі ЗНО є неможливим. До цього розділу річного плану роботи включаємо:

- виконання вимог нормативної документації;
- реалізацію освітніх програм;
- ведення плануючої документації;
- рівень навчальних досягнень учнів (зрізи знань, моніторинги);
- дотримання поточного, тематичного, підсумкового контролю, об'єктивність оцінювання;
- вивчення стану викладання предметів.

У розділі річного плану «Контроль за освітнім процесом» розміщено накази, що мають безпосереднє відношення до організації та підготовки учасників освітнього процесу до ДПА у формі ЗНО:

[«Про організацію навчально-виховного процесу у 2021/2022 н.р.»](#)

[«Про призначення відповідальних за оформлення документів про освіту випускників»](#)

[«Про організацію і проведення зовнішнього незалежного оцінювання у 2022 році»](#)

[«Про підсумки вивчення стану викладання предмета «Історія»](#)

[«Про хід виконання заходів щодо підготовки учнів до ДПА у формі ЗНО»](#)

Таким чином, системний підхід до планування роботи забезпечує належну реалізацію всіх компонентів освітнього процесу та ефективність у підготовці здобувачів освіти до ДПА у формі ЗНО.

До розділу річного плану роботи «Методична робота» включені питання:

- [семінар-практикум «Формування позитивної мотивації учнів в процесі підготовки до ДПА у формі ЗНО».](#)
- спільне засідання методичних комісій «Тестові технології як спосіб вимірювання навчальних компетентностей учнів»;
- практичне заняття «Особливості організації та проведення ДПА у формі ЗНО»;
- тренінг «Самоконтроль та саморегулювання під час ЗНО»;
- засідання у форматі круглого столу «Формування предметних компетентностей учнів випускних груп з метою якісної підготовки до ДПА у формі ЗНО»;
- тренінг «Психологічна готовність до ЗНО. У гармонії із собою та оточенням»;

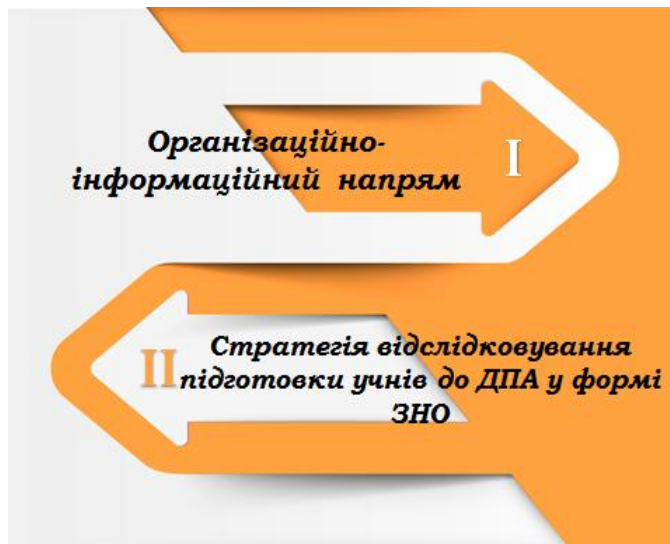
- тренінг «Методи і прийоми з невстигаючими учнями»;
- методичний тренінг «Сучасний урок: чинники ефективності».

Основні напрямки організації та підготовки до проведення ДПА у формі ЗНО

Кожен навчальний заклад професійної (професійно-технічної) освіти має свою систему роботи.

Організація підготовки учнів до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання – це справа не окремих викладачів, а чітко спланована робота всього педагогічного колективу, яка має певний алгоритм та включає певні напрями, яких існує багато, але сьогодні мова піде про та напрямок, який забезпечує відслідковування якості підготовки учнів до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

Організаційно-інформаційний напрямок включає кілька компонентів.

Організаційний блок представляє низку заходів щодо підвищення якості навчання та підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання, які були розглянуті на засіданнях педагогічної ради.

З інформаційно-методичного напрямку роботи в закладі були проведені тематичні класні години та батьківські збори у випускних групах, на засіданнях педагогічної ради та інформаційно-методичних нарадах були опрацьовані нормативно-правова документація з питань організації та проведення ЗНО, а також інформація з сайтів українського центру оцінювання якості освіти Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, НМЦ ПТО у Сумській області.

Жоден педагог не зможе домогтися бажаних результатів, якщо учень не буде знати як організувати самостійну діяльність, адже результат навчання залежить від уміння вчитися, самостійно здобувати знання, самостійно готуватись до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання. А тому в закладі багато уваги приділяємо ознайомленню учнів з методами, прийомами одержання знань, дидактичними засобами з формування навчально-пізнавальних вмінь та навичок. Так викладачі та психологічна служба закладу під час проведення занять практикують опрацювання здобувачами освіти пам'яток «Як готувати домашнє завдання», «Що потрібно для ліпшого засвоєння інформації», «Як організувати свій день», «Поради щодо підготовки та проходження ЗНО», проводять анкетування «Я і навчання», «Чи готовий я скласти державну підсумкову атестацію у формі зовнішнього незалежного оцінювання», тестування «Готовність до самоорганізації своєї діяльності», «Домінуюча система сприйняття». В закладі було проведено квест «Процедура ЗНО: ключові моменти» із здобувачами освіти. Психологом закладу проводиться комплекс методик діагностичного мінімуму з метою вивчення труднощів у навчанні з учнями I та II курсів.

Підготовка здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання – це не тільки заучування окремих предметів, тобто навчальна робота, а ще проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо способів підготовки до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання та порядку його проведення. Успішне складання ЗНО залежить від багатьох чинників, ретельний аналіз виконання учнями закладу тестів ЗНО основних та

додаткових сесій дозволив зробити висновок, що наші учні мають слабкі базові знання з більшості предметів, при виконанні тестових завдань неуважно читають інструкцію до завдання, не завжди логічно міркують, не привчені до ретельної перевірки виконаного завдання, іноді відчують невиправданий страх, невпевненість в собі, а отже педагогам необхідно налаштувати учнів бути самоорганізованими, уважно читати завдання, виділяти головне, стежити за часом, контролювати свої емоції.

Анкетування та тестування педагогів та здобувачів освіти це – одна із форм зворотнього зв'язку з учасниками освітнього процесу, за допомогою якої у заступника директора (методиста), є можливість проаналізувати рівень ефективності проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи в закладі щодо

підготовки до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Рівень якості освітньої діяльності в закладі простежуємо за допомогою моніторингу навчальних досягнень учнів за I та II семестри, контрольних робіт за завданням адміністрації, зрізів знань учнів III курсу (визначення проблемних зон у знаннях), що дозволяє разом із здійсненням внутрішнього контролю визначити чи прослідковується динаміка навчальних досягнень здобувачів освіти, системність в оцінюванні учнів та визначити рівень якості засвоєння знань. А це і є одна із складових аналітичної діяльності заступника директора (методиста), яка оптимізує освітній процес та є основою для прийняття управлінських рішень.

Одним із основних напрямків роботи заступника директора з навчальної роботи, методиста закладів професійної (професійно-технічної) освіти є відслідковування якості підготовки учнів до ДПА у формі ЗНО.

Цей напрям складається з кількох компонентів, але є два основні: діагностичний блок та внутрішній контроль.

Діагностування навчального процесу не тільки визначає результати навчання, а й оптимізує освітній процес.

Внутрішній контроль – це механізм управління якістю освіти, за допомогою якого ми маємо інформацію про реальний стан справ з даного питання. Адже саме контроль і аналіз інформації лежать в основі прийняття управлінських рішень. В закладі використовуються різноманітні форми контролю, аналізуються всі аспекти роботи педагогів – це і якість планування, підготовка до занять, індивідуальна робота з учнями, перевірка знань учнів.

При здійсненні внутрішнього контролю основна увага зверталася на формування в учнів навичок роботи з тестами, технікою виконання тестів, адже формулою успішного проходження тестування є **систематичні знання + сформовані предметні компетентності + досвід роботи з тестами**.

Отже модель організаційної роботи, яка включає організаційно-інформаційний та аналітичний напрямки, охоплює всі важливі етапи підготовки учнів до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання, наповнюючи їх важливими знаннями, змістовними видами робіт, цінними порадами та рекомендаціями, така модель формує у здобувачів освіти

відчуття допомоги та впевненість в своїх силах.

II. Забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності – шлях до якісної підготовки учасників освітнього процесу до ДПА у формі ЗНО

У рекомендаціях до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти є перелік вимог до основних напрямів оцінювання якості освітньої діяльності закладу. У критерії 2.2.1 «У закладі освіти здійснюється аналіз результатів навчання здобувачів освіти» зазначено, що основним індикатором вимірювання результатів освітньої діяльності учнів є їхні навчальні досягнення. А отже, головна увага при реалізації заходів щодо підвищення якості навчання та підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання повинна бути направлена на чітко сплановану роботу не окремих педагогів та підрозділів, а всього педагогічного та учнівського колективу.

Інформаційно-роз'яснювальний супровід педагогів, здобувачів освіти та батьків включає такі складові:

1. Вивчення нормативно-правової документації щодо порядку проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання, який визначає механізм та форми проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання для осіб, які здобувають загальну середню освіту:

[наказ Міністерства освіти і науки України від 07.12.2018 № 1369 «Про затвердження порядку проведення державної підсумкової атестації» \(зі змінами\)](#);

[наказ Міністерства освіти і науки України від 10.01.2017 № 25 «Деякі питання нормативного забезпечення зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти» \(із змінами\)](#);

[наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2019 № 945 «Деякі питання проведення у 2021 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання здобутих на основі повної загальної середньої освіти» \(із змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2020 № 246\)](#);

[наказ Міністерства освіти і науки України від 30.09.2020 № 1210](#) «Про підготовку до проведення у 2021 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти»).

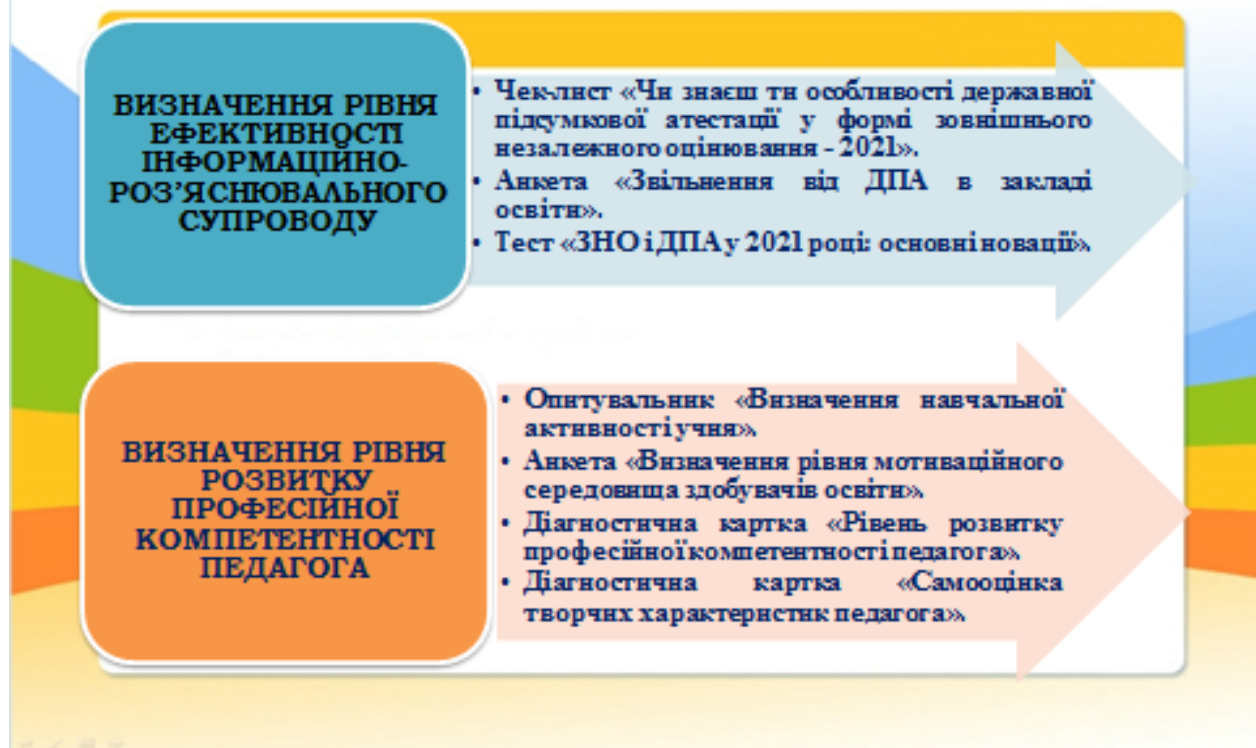
2. Вивчення матеріалів, наданих Українським центром оцінювання якості освіти, Харківським регіональним центром оцінювання якості освіти, навчально-методичним центром професійно-технічної освіти в Сумській області щодо особливостей проведення державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання. Особливу увагу звертали на предмети, результати яких зараховуються як оцінки за державну підсумкову атестацію (українська мова, математика (рівень стандарту, сертифікаційна робота), історія України або англійська мова і один з предметів зовнішнього незалежного оцінювання за вибором, тобто постійно наголошували що, на державну підсумкову атестацію необхідно скласти – 4 предмети, на зовнішнє незалежне оцінювання – не більше 5 предметів).

3. Вивчення організаційних аспектів (нюансів), процедури зовнішнього незалежного оцінювання та її складових під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання (особливу увагу звертали на перелік документів, які повинен мати здобувач освіти, на правила поведінки в аудиторії, на вчасне прибуття до пункту реєстрації). Адже процедура проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання має свій чіткий план та складові. Знання і розуміння цього дозволить учню відчувати себе більш впевнено.

4. Ретельне вивчення програм зовнішнього незалежного оцінювання із предметів загальноосвітньої підготовки, їх порівняння з навчальними програмами, включення додаткового матеріалу із програм зовнішнього незалежного оцінювання до опрацювання під час консультацій, факультативів, повторення матеріалу.

5. Вивчення характеристик сертифікаційних робіт, критеріїв оцінювання завдань з розгорнутою відповіддю, структури та змісту тестів, завдань зовнішнього незалежного оцінювання основних та додаткових сесій.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-РОЗ'ЯСНЮВАЛЬНОГО СУПРОВІДУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У закладі реалізуємо шляхи інформаційно-роз'яснювального супроводу за допомогою створення належних інформаційно-методичних умов підтримки педагогів шляхом удосконалення їх професійної майстерності та за допомогою створення організаційно-педагогічних умов підтримки учнів та їх батьків.

III. Науково-методичний супровід педагогів у контексті підготовки до ДПА у формі ЗНО

Підготовка до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання розпочинається з:

вивчення нормативно-правової документації щодо порядку проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання, що визначає механізм та форми проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання для осіб, які здобувають загальну середню освіту;

вивчення матеріалів, наданих Українським центром оцінювання якості освіти, Харківським регіональним центром оцінювання якості освіти, Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти в Сумській області щодо особливостей проведення державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання;

вивчення організаційних аспектів, процедури зовнішнього незалежного оцінювання та її складових під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання (особлива увага звертається на перелік документів, які повинен мати здобувач освіти, на правила поведінки в аудиторії тощо);

розроблення заходів щодо підвищення якості навчання та підготовки учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

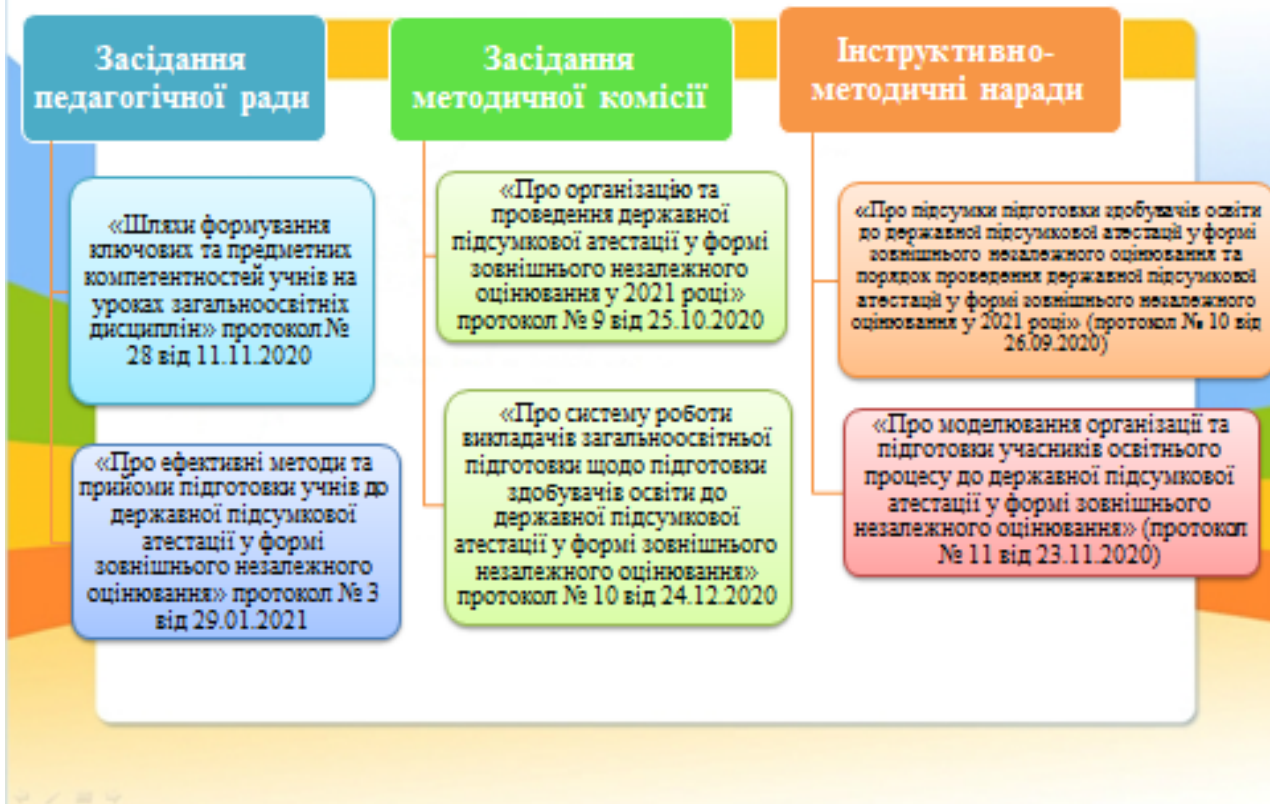
Процедура проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання має свій чіткий план та складові. Знання і розуміння цього дозволить здобувачу освіти відчувати себе більш впевнено.

Одне з головних завдань, яке сьогодні стоїть перед методичною службою освітнього закладу є надання методичної допомоги педагогічним працівникам в організації освітнього процесу від вибору освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання до вибору типів і видів занять, формування їх структури, наповнення методики викладання предмету новітніми досягненнями у сфері використання педагогічних технологій, застосування в роботі електронних підручників і посібників, організація самостійної діяльності здобувачів освіти.

Робота з педагогами включає:

✓ створення банку нормативно-правового та інформаційного забезпечення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання в методичному кабінеті;

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД 2020/2021 н. р.

- ✓ обов'язкове включення педагогами переліку вищезазначених документів та матеріалів в індивідуальний маршрут розвитку педагога (індивідуальний план самоосвіти);
- ✓ визначення рівня володіння педагогічним колективом вищезазначеною документацією, матеріалами Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти (заповнення чек-листа «Чи знаєш ти особливості ЗНО», виконання тесту «ЗНО-202_», анкетування для самодіагностики «Звільнення від державної підсумкової атестації в закладі освіти: корисна таблиця», тестування «ЗНО і ДПА у 202_ році: основні новації»);
- ✓ використання діагностувальних методик для визначення рівня розвитку професійної компетентності викладачів (опитувальник для педагога «Визначення рівня мотиваційного середовища», «Діагностична картка педагога», «Рівень розвитку професійної компетентності педагога», «Самооцінка творчих характеристик»);

- ✓ колективні та індивідуальні форми методичної роботи, метою яких є підвищення ефективності освітнього процесу та підвищення якості підготовки учнів до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання;
- ✓ інструктивно-методичні наради: «Про підсумки підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання у 2019/2020 н. р. та порядок проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання у 2021 році» ([протокол № 10](#) від 26.09.2020), «Про моделювання організації та підготовки учасників освітнього процесу до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання» ([протокол № 11](#) від 23.11.2020); «Про підсумки підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання у 202_/202_ н. р. та порядок проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання у 2022 році». «Про проведення національного мультипредметного тесту - 2022»;
- ✓ засідання педагогічних рад: «Шляхи формування ключових та предметних компетентностей учнів на уроках загальноосвітніх дисциплін», [протокол № 28](#) від 11.11.2020, «Про ефективні методи та прийоми підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання», [протокол № 3](#) від 29.01.2021, «Про хід виконання заходів щодо підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного», «Про ефективні методи та прийоми підготовки здобувачів освіти до національного мультипредметного тесту-2022»;
- ✓ засідання методичних комісій викладачів загальноосвітньої підготовки: «Про організацію та проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання у 2021 році» [протокол № 9](#) від 25.10.2020, «Про систему роботи викладачів загальноосвітньої підготовки щодо підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання» [протокол № 10](#) від 24.12.2020, «Про організацію та проведення державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання у 2022 році», «Про систему роботи викладачів загальноосвітньої підготовки щодо підготовки здобувачів освіти до національного мультипредметного тесту»;

✓ проведення семінарів:

Практикуємо проведення методичних практикумів для педагогів «Конструюємо тестові завдання», «Учимося на помилках», «Я крокую до майстерності».

У закладі організовано:

- ✓ консультаційний пункт «Звертайся – допоможемо» в методичному кабінеті;
- ✓ оформлено куточки «Готуємось до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання» як в закладі так і в кабінетах;
- ✓ розміщено уніфіковані матеріали, надані Харківським регіональним центром оцінювання якості освіти (інформаційні буклети та матеріали), корисні посилання на власних блогах викладачів та на сайті закладу (нормативні вимоги, особливості проведення, методичні ресурси, поради від психолога);
- ✓ проведено збори здобувачів освіти у випускних групах.

Викладачам предметів загальноосвітньої підготовки пропонуємо використовувати різноманітні сервіси, сайти, платформи під час підготовки учнів до державної підсумкової атестації, поради щодо підготовки до ЗНО, «Всі питання ЗНО».

Методична служба намагається охоплювати всі важливі етапи підготовки та надання суттєвої методичної допомоги педагогічним працівникам у підготовці до складання державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

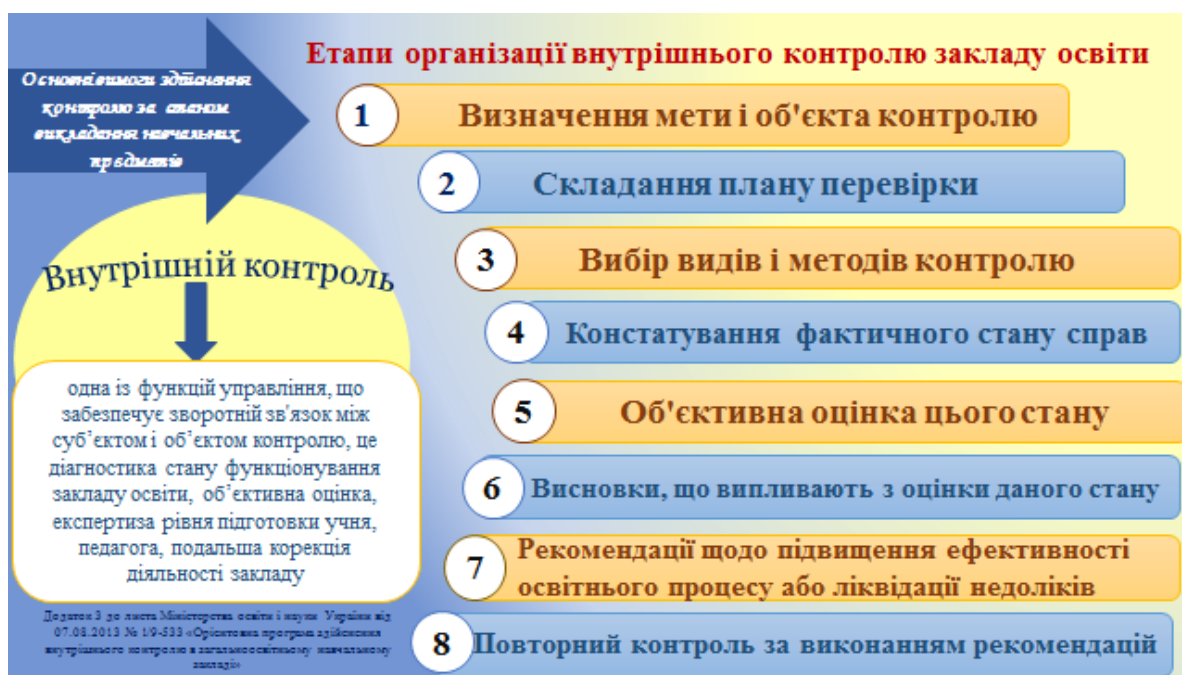
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ

Любов МАТЯШ, методист ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти»

Організація та здійснення контролю за станом викладання навчальних предметів

I. Оцінка вивчення стану викладання та рівня навчальних досягнень здобувачів освіти з предметів

З метою реалізації завдань для успішного функціонування закладу освіти адміністрації потрібно мати цілісну, повну, об'єктивну інформацію про освітній процес та його результативність і, зокрема, з кожного навчального предмета. З цією метою в закладі організовується внутрішній контроль, що виступає для аналітичної функції в ролі основного постачальника потрібної й необхідної інформації, яку потім в управлінському механізмі обробляють і аналізують.

Внутрішньоучилищний контроль у закладах професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється відповідно до законодавчих і нормативних актів установи. Регулювання взаємовідносин між учасниками освітнього процесу при проведенні внутрішнього контролю здійснюється в порядку, установленому в додатку 3 до листа Міністерства освіти і науки України [від 07.08.2013 № 1/9-533](#)

«Орієнтовна програма здійснення внутрішнього контролю в загальноосвітньому навчальному закладі» (Про методичні рекомендації для проведення державної атестації та внутрішнього контролю навчального закладу).

Внутрішній контроль – одна із функцій управління, що забезпечує зворотній зв'язок між суб'єктом і об'єктом контролю. Це діагностика стану функціонування закладу освіти, об'єктивна оцінка, експертиза рівня підготовки учня, педагога, подальша корекція діяльності закладу.

Структура організації внутрішнього контролю закладу освіти складається з таких етапів:

1. Визначення мети і об'єкта контролю.
2. Складання плану перевірки.
3. Вибір видів і методів контролю.
4. Констатування фактичного стану справ.
5. Об'єктивна оцінка цього стану.
6. Висновки, що випливають з оцінки даного стану.
7. Рекомендації щодо підвищення ефективності освітнього процесу або ліквідації недоліків.
8. Повторний контроль за виконанням рекомендацій.

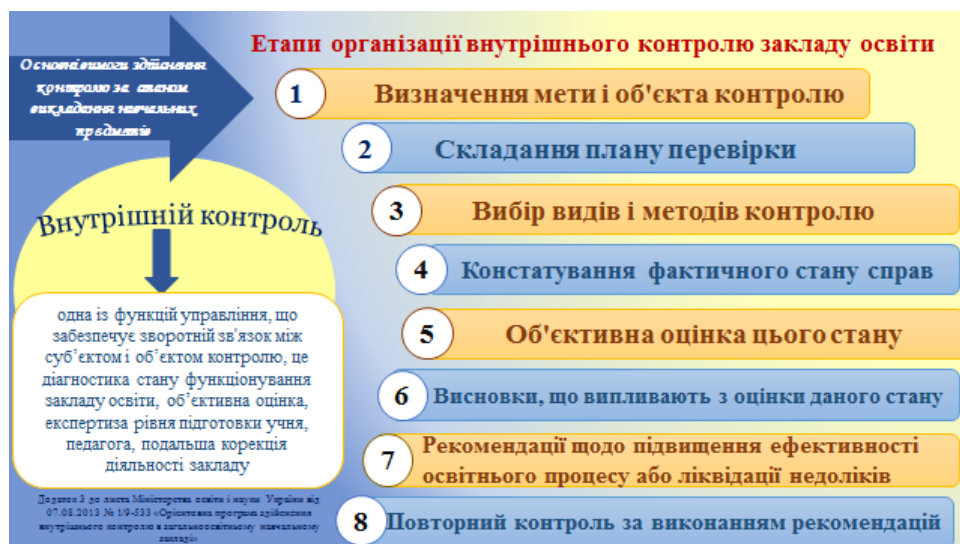
Виділяють такі види контролю:

За часом здійснення:

Попередній контроль – спрямований на попередження можливих помилок викладача в підготовці й проведенні уроку, виховного заходу, занять гуртка, вивченні окремих тем, розділів навчальної програми.

Поточний (оперативний) контроль – здійснюється безпосередньо в процесі діяльності для запобігання відхилень від установлених планів, нормативів, положень, програм, оперативного усунення недоліків. Поточний контроль проводиться через певний час після початку робіт, коли можна підвести певні підсумки зробленого.

Заключний контроль – здійснюється для зворотного зв'язку після закінчення роботи, наприклад, наприкінці року. Об'єктом заключного контролю є результати зробленого, які порівнюються з необхідними.

За широтою охоплення об'єктів перевірки:

Тематичний контроль – це контроль за розв'язанням окремих педагогічних проблем. Він може переслідувати різну мету: контроль за станом викладання окремих навчальних предметів, розвитком пізнавальної самостійності учнів, за організацією фронтальної, групової та індивідуальної роботи на уроці, здійсненням диференційованого підходу до здобувачів освіти на уроках тощо.

Фронтальний контроль використовується для перевірки в повному обсязі всієї системи роботи викладача чи групи викладачів. Цей вид контролю проводиться не частіше двох-трьох разів на рік з метою одночасної всебічної перевірки об'єкта управління в цілому. Тривалість фронтального контролю – 2-3 тижні.

Оглядовий контроль передбачає ознайомлення за короткий період зі станом справ у закладі освіти (з професійним рівнем викладачів, з роботою над загальною науково-методичною проблемою закладу тощо). Використовується на початку та в кінці навчального року.

За об'єктами контролю:

Персональний контроль застосовується для надання допомоги окремим педагогам, зокрема молодим викладачам, а також викладачам, які одержали рекомендації за наслідками атестації.

Класно-узагальнюючий контроль передбачає вивчення впливу різних викладачів на учнів однієї групи.

Предметно-узагальнюючий контроль застосовується в тих випадках, коли вивчається стан і якість викладання окремого навчального предмета в одній групі або в групах одного курсу, чи в цілому по закладу.

Тематично-узагальнюючий контроль використовується для вивчення роботи різних викладачів у різних групах, але з окремих напрямів освітнього процесу.

Комплексно-узагальнюючий контроль передбачає отримання інформації про організацію вивчення ряду навчальних предметів в одному або декількох групах.

Вивчення стану викладання навчальних предметів у Державному навчальному закладі «Сумський хіміко-технологічний центр ПТО» є одним із аспектів загального внутрішнього контролю щодо результативності організації освітнього процесу в закладі та перевірки підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації у формі ЗНО. Мета контролю за станом викладання навчальних предметів полягає в підвищенні якості викладання викладачем предмета, якості знань, умінь, навичок та вихованості здобувачів освіти.

Завдання такої перевірки в закладі:

1. Визначити діяльність викладача, її результативність.
2. Проконтролювати діяльність педагога (виконання вимог програм, рівень підготовленості учнів тощо).
3. Надати своєчасну допомогу викладачеві.
4. Вивчити та узагальнити позитивний досвід педагога.

Головне при проведенні контролю за станом викладання навчальних предметів - це здійснення системного підходу, що характеризується:

- Цілеспрямованістю
- Систематичністю
- Плановістю
- Оптимальним добором видів, форм та методів контролю
- Належними умовами контролю, що визначають обсяг, спрямованість, якість перевірки
- Зв'язком системи контролю за станом викладання навчальних предметів із системою контролю вищих органів управління.

У ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти» контроль за станом викладання навчальних предметів проводиться відповідно до [графіку перспективного комплексного контролю](#) та річного планування закладу освіти. Відповідно до перспективного графіку, питання контролю вносяться до [розділу 7](#) навчально-виробничим процесом» плану роботи закладу на навчальний рік, де зазначається перелік предметів, терміни вивчення, форма заслуховування результатів контролю, відповідальний за вивчення питання.

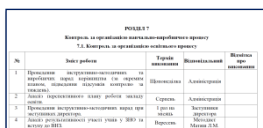
На початку навчального року в закладі освіти видається наказ [«Про здійснення контролю за станом викладання навчальних предметів»](#), розробляються заходи та укладається пам'ятка (перелік питань). На підставі загального наказу, відповідно до термінів вивчення окремого предмета, видається наказ [«Про вивчення стану викладання предмета»](#) з відповідним переліком питань для перевірки. За підсумками контролю [укладається аналітична довідка](#), яка заслуховується на засіданнях педагогічної ради та циклової комісії. Результатом контролю є [підсумковий наказ](#) по закладу та [розробка заходів](#) щодо підвищення рівня якості підготовки здобувачів освіти.

Алгоритм

організації вивчення стану викладання навчальних дисциплін у ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр ПТО»

Перспективний графік комплексного контролю
за станом викладання навчальних предметів

План роботи закладу на рік
(розділ 7 «Контроль за навчально-виробничим процесом»)

Наказ «Про здійснення контролю за станом викладання навчальних предметів»

Наказ «Про вивчення стану викладання предмета»
(Заходи щодо перевірки стану викладання окремого навчального

Аналітична довідка
про вивчення стану викладання навчального предмета

Протокол засідання педагогічної ради

Наказ «Про підсумки вивчення стану викладання предмета»

Наказ «Про виконання рішень педагогічної ради
«Про стан викладання предмета»

Протокол засідання циклової комісії
(Заходи щодо підвищення рівня якості підготовки здобувачів освіти)

II. Етапи здійснення контролю за станом викладання навчальних предметів

Перевірка за станом викладання навчальних предметів у закладі переважно здійснюється поетапно й охоплює такі орієнтовні напрямки:

Підготовчий етап

1. Розробка переліку питань (пам'ятки) стану вивчення викладання навчальних предметів.
2. Визначення складу комісії та термінів вивчення.
3. Розподіл обов'язків між членами комісії.
4. Ознайомлення членів комісії з переліком питань для вивчення.
5. Проведення бесіди адміністрації закладу з викладачами перед початком вивчення стану викладання навчального предмета та рівня навчальних досягнень учнів з нього.
6. Вивчення пояснювальної записки до навчальної (освітньої) програми; перегляд відповідної інструктивно-методичної бази спільно з членами комісії.
7. З'ясування за поурочно-тематичним плануванням викладача тем навчального предмета, що вивчатимуться у групі протягом визначеного часу.
8. Поновлення в пам'яті перевіряючого основного змісту навчального матеріалу за підручником.
9. Установлення за журналами обліку теоретичного навчання рівня навчальних досягнень здобувачів освіти, визначеного викладачем.

10. Вивчення разом із практичним психологом закладу та керівниками групи рівня навченості та освітніх потреб учнів.
11. Визначення групи, де буде проводитися перевірка.
12. Визначення членів комісії, які добиратимуть тексти для контрольних діагностувань.
13. Визначення форми підготовки матеріалів.

Практичний етап

1. Перевірка навчальних досягнень учнів.
2. Вивчення стану навчально-матеріальної бази, навчально-методичного забезпечення та стану викладання предмета.

Підсумково-аналітичний етап

1. Аналіз матеріалів членів комісії за підсумками вивчення.
2. Підготовка проєкту підсумкового документа за матеріалами вивчення.
3. Підготовка проєкту рішення.
4. Обговорення проєкту підсумкового документа й рішення з членами комісії та за участю тих, хто піддавався контролю.
5. Підготовка остаточного документа з урахуванням пропозицій до проєкту, які були висловлені членами комісії та викладачами-предметниками.

Отже, як правило, вивчення стану викладання навчального предмета – це, у першу чергу, вивчення результативності роботи конкретного викладача. Це своєрідний підсумок спільної роботи адміністраторів і педагогів за певний період, який має бути правильно визначений адміністраторами і зрозумілим викладачами.

III. Методичний інструментарій у процесі вивчення стану викладання навчальних предметів

Вивчення стану викладання навчальних дисциплін – це постійна відповідальна і складна частина роботи заступника директора. Саме від управлінської компетентності залежить не тільки якість освітнього процесу, а й професіоналізм і настрій педагога, якого перевіряють. Від того, як адміністратор побачить урок, як його проаналізує, які слова скаже викладачеві, залежить його подальший емоційний стан та рівень розвитку професійної компетентності.

Тому у процесі контролю за станом викладання навчальних предметів та рівня навчальних досягнень учнів треба дотримуватись таких вимог:

- Бути чесним, справедливим, тактовним (не піддаватися емоціям), доброзичливим, уважним до учасників освітнього процесу.
- Ретельно підготуватися до перевірки: вияснити цілі та завдання викладання предмета, теми та розділи, які мають бути пройдені до часу початку вивчення, методику викладання тем, які будуть вивчатися учнями в процесі вивчення стану викладання, вимоги до знань, умінь та навичок учнів, передбачених навчальною програмою.
- Плануючи перевірку стану викладання окремих предметів, адміністрація закладу має особливу увагу приділити групам, учні яких мають найнижчі навчальні успіхи.
- Вивчення слід розпочати із бесіди з викладачем, керівником групи, практичним психологом. Програми проведення бесід необхідно розробляти заздалегідь. До тих, кого перевіряють, обов'язково доводити мету, форми та методи перевірки (програму вивчення). Намагатися допомогти педагогам психологічно адаптуватися до аналізу їхньої діяльності.
- Вивчення необхідно проводити з використанням різноманітних методів та форм контролю, дотримуючись методик оцінки стану та результативності роботи у процесі викладання предмета. Тільки одночасне поєднання методів та форм контролю дасть справжню інформацію про рівень навченості учнів, допоможе виявити позитивні сторони викладання та надати, за потреби, конкретну допомогу окремим педагогам чи групі педагогів, а в деяких випадках і цілому педагогічному колективу.
- При аналізі уроків, відвіданих у ході вивчення стану викладання навчального предмета, слід дотримуватись певних науково-педагогічних вимог щодо їх оцінки.
- Педагог вільний у виборі форм і методів навчання на кожному конкретному уроці з урахуванням специфіки навчального предмета, індивідуальних

особливостей учнів, їхніх знань та вмінь. Ураховуючи це, не можна робити категоричних висновків щодо неправомірності застосування тих чи інших форм навчальної діяльності викладача та учнів.

- Головний результат вивчення стану викладання предмета – це рівень навчальних досягнень здобувачів освіти, який для об'єктивної оцінки роботи викладача треба порівняти з рівнем навчальних можливостей та потреб кожного учня. Аналіз рівня навчальних досягнень здобувачів освіти треба проводити порівняно з попередніми результатами вивчення (у динаміці), що дасть змогу правильно оцінити роботу педагога з підвищення якості їхніх знань.
- Вивчення буде ефективним тільки тоді, коли педагоги не тільки виконуватимуть рекомендації й поради перевіряючого, а й самі аналізуватимуть свою роботу.
- Вивчення також має закінчуватися бесідами перевіряючих з викладачами, учнями, практичним психологом, класними керівниками.
- Зв'язок між рівнем навчальних досягнень учнів і рівнем викладання предмета має бути правильно визначений не лише керівником закладу освіти, а й викладачем, щоб останній зрозумів, що рівень знань здобувачів освіти значною мірою залежить від змісту і якості його роботи.

У ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр ПТО» під час контролю за станом викладання навчальних предметів використовується такий методичний інструментарій:

Основною формою організації освітнього процесу є урок. Як писав Є.Льїн: «Урок – початок усього. Урок – усього результат».

Урок інформатики (викладач Олена ПЕРОГ АНИЧ)

Урок біології (викладач Анна КАБЛЮК)

Відвідування та аналіз уроків – це один із найважливіших компонентів фронтального контролю за станом викладання предмета та рівнем знань учнів. До його реалізації слід приступити після завершення підготовчого етапу та індивідуальної роботи з педагогом. Для того, щоб відвідування й аналіз уроку адміністратором мали ефект, сприяли розвитку й покращенню освітнього процесу, щоб цей аналіз і оцінка не принижували педагога, а допомагали йому дати адекватну самооцінку, сприяли професійному росту, давали поштовх до творчості, до відвідування уроку слід ретельно підготуватися.

Підготовка до відвідування уроку

1. Визначити для відвідування, відповідно до мети, завдань внутрішнього контролю, конкретний урок чи систему уроків (викладач, предмет, група, тема).
2. Визначити мету відвідування уроку.
3. Розробити конкретну програму спостереження уроку відповідно до визначеної мети.
4. Ознайомитися з вимогами навчальної програми з предмета, інструктивно-методичними рекомендаціями щодо вивчення окремих предметів у поточному навчальному році.
5. Ознайомитися з темою попереднього уроку, змістом і характером домашнього завдання в журналі обліку теоретичного навчання.
6. Визначити послідовність обраної теми відповідно до поурочно-тематичного планування.
7. Переглянути записи спостереження й аналізу раніше відвіданих уроків цього викладача (які давалися рекомендації, індивідуальні завдання).
8. Визначити характер своєї участі в перевірці знань, умінь, навичок здобувачів освіти.
9. Запросити на урок (у разі потреби) заступника директора, голову циклової комісії, практичного психолога, класного керівника, майстра виробничого навчання, іншого викладача цього предмета.
10. Оформити перебіг уроку та його результативність відповідними записами.

Одним з основних чинників удосконалення стану викладання предмета є аналіз відвіданих уроків адміністрацією закладу, що записується в книгах внутрішнього контролю.

Аналіз уроку виконує ряд функцій:

- Контрольну.
- Навчальну.
- Виховну.

Аналізуючи урок, потрібно дати чітку характеристику науковості матеріалу, що вивчається, відповідність його навчальній програмі, якість одержаних на уроці знань, умінь і навичок, відповідність обраних форм, методів навчання темі та віковим особливостям учнів; дати конкретні рекомендації щодо підвищення педагогічної майстерності викладача, оцінити його ділові та етичні якості, культуру мовлення. При аналізі уроку в нашому закладі використовується системний підхід, що передбачає оцінку:

- ✓ основних особистісних якостей викладача

- ✓ діяльності здобувачів освіти на уроці
- ✓ змісту діяльності викладача та учнів
- ✓ ефективності способів діяльності викладача та здобувачів освіти
- ✓ мети та результатів проведеного уроку

Загальні вимоги до аналізу уроку

- Науковість (опора на психолого-педагогічну науку, передовий педагогічний досвід).
- Глибина і всебічність.
- Взаємозв'язок із попередніми уроками теми.
- Об'єктивність оцінки уроку.
- Урахування специфіки даного предмета.
- Висновки і пропозиції.

У ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр ПТО» переважно використовуються такі види аналізу уроку:

Дидактичний	▪ Аналіз реалізації мети, додержання принципів дидактики, логіки процесу навчання тощо
Психологічний	▪ Вивчення психологічного клімату групи, ставлення учнів до навчання, стосунків між викладачами та учнями
Виховний	▪ Виявлення істотних зв'язків між елементами знань, їх групування та класифікація
Методологічний	▪ Вивчення діяльності учасників освітнього процесу, їхньої взаємодії в основних структурних компонентах уроку
Організаційний	▪ Вивчення прийомів організації заняття; використання наочності, ТЗН; ведення документації; раціонального використання часу

Під час обговорення уроку важливе значення надається підходам до його характеристики.

Вважаємо, що під час відвідування уроку з метою перевірки стану викладання предмета, найдоцільнішим є поаспектний контроль, що включає такі елементи: організаційний, дидактичний, методичний, психологічний, виховний.

Організаційний аспект:

- ступінь організаційної підготовленості учнів до уроку;
- включення учнів у роботу на уроці;
- раціональне використання часу уроку, відповідність часу, відведеного на різні види і форми роботи, нормативним вимогам;
- виконання санітарно-гігієнічних норм уроку, правил техніки безпеки, охорони праці;
- ступінь забезпечення уроку наочними приладами, технічними засобами навчання, ефективність їх використання;
- ведення документації викладачем;
- організаційна завершеність уроку, запис домашніх завдань (обсяг, ступінь складності, диференціація, коментар).

Дидактичний аспект:

- постановка мети й завдань уроку;
- дотримання дидактичних принципів (науковості, наочності, міцності, доступності тощо);
- дотримання логіки викладання навчального матеріалу, оптимальність структури уроку;

- використання різних форм, засобів і методів навчання;
- активізація пізнавальної активності учнів;
- організація самостійної роботи;
- відповідність ходу й результату вимогам уроку, загальній дидактичній меті;
- забезпечення високого рівня пізнавальної активності учнів;
- реалізація принципів диференціації та індивідуалізації на уроці.

Методичний аспект:

- діяльність викладача й учнів в основних структурних компонентах уроку;
- сукупність заходів та методів, що використовуються для вирішення дидактичного завдання уроку;
- ефективність використаних дидактичних принципів;
- прийом активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці;
- оптимальність поєднання методів і форм перевірки знань учнів;
- види та місце самостійної роботи учнів на різних етапах уроку;
- керівна роль викладача в процесі роботи учня;
- методи диференціації роботи з учнями залежно від індивідуальних здібностей та можливостей.

Психологічний аспект:

- рівень психологічної взаємодії викладача й учнів, ступінь впливу педагога;
- ступінь відповідності змісту й структури уроку принципам розвивального навчання;
- урахування вікових особливостей учнів;
- виконання психологічних та гігієнічних вимог до організації уроку;
- ступінь активності учнів.

Виховний аспект:

- вивчення ступенів та прийомів виховного впливу уроку на учнів;
- ступінь естетичного впливу уроку на учнів;
- рівень культури праці, організованості, дисциплінованості учнів, стиль стосунків один з одним та з викладачем.

Аналіз уроку в закладі здійснюється за такою орієнтовною схемою:

Мета уроку	▪ Раціональність постановки мети та завдань уроку ▪ Відповідність мети завданням уроку
Структура уроку	▪ Тип уроку і структура ▪ Відповідність структури обраному типу уроку ▪ Доцільність саме такої структури
Зміст уроку	▪ Відбір змісту та обсягу матеріалу на кожному етапі уроку відповідно до теми, мети та завдань уроку. ▪ Виділення основного, що підлягає обов'язковому засвоєнню. ▪ Реалізація змістових ліній
Методичне забезпечення	▪ Використані методи, засоби і прийоми, їх доцільність, правильність використання. ▪ Питома вага інтерактивного навчання. ▪ Види діяльності для здобуття і застосування знань. ▪ Форми роботи, їх доцільність. ▪ Самонавчання, особистісна орієнтація його.
Діяльність вчителя	▪ Уміння мотивувати навчання та організовувати учнів на роботу. ▪ Створення умов для розвитку особистості учня. ▪ Використання виховного потенціалу уроку. ▪ Особистісно-орієнтований підхід до учнів. ▪ Організація контролю навчальних досягнень.
Технологізація навчання	▪ Використання сучасних технологій навчання, їх результативність
Навчальна діяльність учнів	▪ Готовність до уроку. ▪ Активність на різних етапах уроку. ▪ Формування умінь самонавчання. ▪ Уміння рефлексувати власну діяльність
Обладнання уроку	▪ Наявність, доцільність, правильність використання

Дотримання вимог уроку	▪ Дотримання вимог щодо культури мови викладача й учнів. ▪ Забезпечення санітарно-гігієнічних норм. ▪ Створення відповідної психологічної атмосфери.
Результативність уроку	▪ Досягнення мети і завдань уроку. ▪ Рівень виконання запланованого.
Висновки та пропозиції	▪ Загальний рівень уроку. ▪ Досягнення і прорахунки. ▪ Рекомендації щодо удосконалення роботи.

Орієнтовна технологія обговорення уроку

1. Самоаналіз викладача

1. Які навчально-виховні завдання планувалося вирішити і чому?
2. Обґрунтування плану уроку з урахуванням мети, змісту, форм, методів та засобів навчання.
3. Як передбачалося враховувати початкові можливості учнів?
4. Чим керувався викладач при підготовці до уроку?
5. Як було реалізовано тематичний план уроку?
6. Самооцінка проведеного уроку.

2. Аналіз проведеного уроку заступником директора

1. Як були реально вирішені загальноосвітні, виховні та розвивальні завдання на уроці?
2. Чи доцільно вибраний план уроку?
3. Чи було зроблено все можливе для активного залучення учнів до пізнавальної діяльності?
4. Яке місце даного уроку в системі інших уроків педагога?
5. Як відобразилася на уроці самоосвітня діяльність викладача?
6. Які сильні сторони діяльності викладача? У чому причина виявлених недоліків?
7. Загальний висновок про урок, його оцінка.

Основні вимоги до висновків за наслідками спостереження уроків

1. Органічний зв'язок з метою відвідування (вивчення стану викладання та його зв'язок з рівнем навчальних досягнень учнів), фіксація ступеня її реалізації.
2. Бути обґрунтованими (характеризувати тенденції до змін, які відбуваються у діяльності викладача).
3. Бути об'єктивними (виробляти їх на основі фактичних даних про рівень навчання і виховання учнів на уроках).
4. Бути конкретними (торкатись яких-небудь сторін уроків, що впливають на якість освітнього процесу).
5. Бути переконливими, чіткими.
6. Бути сформованими на наукових засадах (на основі сучасної теорії навчання і виховання).
7. Розкривати причини позитивних результатів та недоліків.

Вимоги до рекомендацій, які даються викладачеві після відвідування уроків у процесі вивчення стану викладання

1. Відображати характерні позитивні тенденції та недоліки в роботі викладача (порівняно з матеріалами попереднього вивчення).
2. Орієнтувати викладача на усунення причин, що зумовили недоліки.
3. Бути реальними (педагог зможе їх виконати, а заклад освіти створити необхідні умови).
4. Бути конкретними.
5. Передбачити розвиток наявного у викладача досвіду.
6. Мати дійовий характер (передбачати наступний контроль за їх виконанням).

Отже, дотримуючись чіткої системи контролю за станом викладання основних курсів навчального плану, заступник директора має реальну картину професійної майстерності викладачів-предметників, рівня навчальних досягнень учнів, їхніх можливостей з окремих навчальних дисциплін, прогалин у знаннях, стану роботи з обдарованою молоддю та підготовкою до складання державної підсумкової атестації у формі ЗНО.

IV. Підготовка підсумкових матеріалів за результатами вивчення стану викладання навчальних предметів та вимоги до їх укладання

Результати контролю за станом викладання навчальних предметів у ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр ПТО» узагальнюються довідкою та наказом.

Укладання аналітичної довідки – відповідальний процес, що вимагає певної зосередженості, адже викладені факти мають відповідати реальним результатам контролю й чітко відображати їх. Від якості укладання цього документу, об'єктивного відображення в ньому одержаних результатів перевірки залежить, певною мірою, якість освітнього процесу, зокрема, його підвищення.

Аналітична довідка – основний службовий документ у системі внутрішнього контролю закладу освіти, що містить об'єктивні факти щодо діяльності закладу, на основі якого приймаються управлінські рішення.

Вимоги до складання аналітичної довідки

1. Наукове обґрунтування.
2. Об'єктивність аналізу.
3. Логічна послідовність викладу:
 - тісний логічний зв'язок усіх компонентів документа;
 - повна, наукова виявленість причинно-наслідкових зв'язків між констатованими фактами;
 - виділення головного.

4. Повнота інформації (зміст документа повинен охоплювати основні етапи вирішення питання).
5. Якість і точність викладу матеріалу, відсутність суперечностей.
6. Переконливість викладу (доказовість, аргументація викладу фактами).
7. Лаконічність викладу, грамотність.
8. Дотримання етикету, характерного для ділових паперів та загальних положень Інструкції щодо ведення ділової документації в закладах освіти.

Алгоритм написання аналітичної довідки

1. Аналіз інформації, отриманої внаслідок проведення контролю:
 - Досягнення поставлених мети та завдань контролю.
 - Дотримання термінів проведення контролю.
 - Методи і форми контролю.
2. Визначення структури аналітичної довідки:
 - ✓ Преамбула.
 - ✓ Аналітична частина.
 - ✓ Підсумкова частина.
3. Написання преамбули аналітичної довідки:

Зазначаються такі відомості:

- Обсяг чи напрям контролю.
- Підстава для проведення контролю.
- Мета і завдання контролю.
- Терміни проведення контролю.
- Обсяг виконаної роботи.
- Джерела отриманої інформації.

Додаток
до наказу ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр ІТТО»
05.04.2021 №138 - ОД

ДОВІДКА
про вивчення стану викладання фізики та астрономії
ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти»

На виконання перспективного плану вивчення стану викладання навчальних предметів на 2020/2021 н.р., наказів ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр ІТТО» від 01.09.2020 №233 – ОД «Про здійснення контролю за станом викладання навчальних предметів у 2020/2021 н.р.», 3.02.2021 № 60 – ОД «Про організацію вивчення стану викладання предметів Фізика та астрономія», згідно з графіком контрольно-аналітичної діяльності в II семестр 2020/2021 н.р. адміністрацією закладу було вивчено стан викладання предмета «Фізика і астрономія».

Мета контролю: вивчити стан викладання предмета, дотримання вимог щодо змісту, обсягу навчальних програм та рівня компетенцій здобувачів освіти з фізики та астрономії.

Об'єктами контролю були:

- Організація освітнього процесу викладачем:
 - стан виконання навчальних програм;
 - різноманітність форм та методів організації освітнього процесу;
 - впровадження інноваційних технологій;
 - розробка авторських методик або їх елементів;
 - контрольно-аналітична діяльність викладача, аналіз засвоєння учнями навчального матеріалу;
 - забезпечення диференційованого підходу до навчання здобувачів освіти;
 - формування в учнів інтересу до вивчення предмета засобами позаурочної роботи.
- Планування освітнього процесу викладачем.
- Рівень якості викладання.
- Результативність навчання.

У ході перевірки відвідано 8 проаналізовано уроки, проведено співбесіди викладачем та учнями, контрольні зрізи за завданнями адміністрації відповідно до мети контролю проаналізовано навчальну документацію: описово-тематичне планування, робочі навчальні програми, журнали обліку юридичного навчання, методичне та дидактичне забезпечення викладання предмета.

Фізик у закладі викладає Прокоза Н.М., спеціаліст першої категорії, працює на посаді перший рік. Педагогічний стаж - 22 роки. Курси підвищення кваліфікації за відповідним напрямком проходить з 06.01.2021 року за дистанційною формою навчання при СОІПТО. Викладач добре ознайомлена з

Необхідно чітко вказати джерела отриманої інформації. Ними можуть бути бесіди з учасниками освітнього процесу, анкетування, тести, контрольні роботи тощо.

4. Написання аналітичної частини довідки.

В аналітичній частині довідки необхідно подати розгорнуту й конкретну інформацію щодо фактів, отриманих унаслідок проведення контролю. Слід дотримуватися чіткості у викладі інформації: висвітлені факти мають відповідати реальному стану речей, зафіксованому під час спостереження та вивчення результатів освітньої діяльності, містити кількісні та якісні показники, підсумки вивчення контрольованого об'єкта.

У цій частині потрібно оцінити отримані внаслідок контролю факти, а також назвати, що спричинило виявлені недоліки.

5. Написання узагальнюючої частини довідки.

Виявлені та зафіксовані в аналітичній частині факти повинні бути детально проаналізовані задля певних висновків. Необхідно об'єктивно оцінити отримані результати контролю, надати рекомендації та висловити пропозиції щодо подолання виявлених недоліків.

Рекомендації мають бути чіткими, адресованими конкретним педагогам. У них повинна міститися інформація про заходи, яких необхідно вжити, та терміни, протягом яких необхідно усунути виявлені недоліки.

Вимоги до висновків (довідки) за результатами вивчення стану викладання навчальних предметів та рівня навчальних досягнень здобувачів освіти

Узагальнюючи матеріали стану викладання та рівня навчальних досягнень учнів, треба пам'ятати, що об'єктивність висновків забезпечуватиметься тоді, коли буде створена обстановка взаємної довіри й доброзичливості між керівником і викладачем.

1. Висновки мають відповідати фактичному стану викладання предмета та рівню навчальних досягнень учнів з нього, ґрунтуватися на конкретних фактах, які спостерігалися у процесі вивчення.

2. Мають бути об'єктивними і правильно відображати навчально-матеріальну, навчально-методичну базу викладання предмета, фахову та методичну підготовку викладача і його роботу над її підвищенням, стан навчально-виховної роботи як на

уроках, так і в процесі позаурочної роботи з предмета, рівень навчальних досягнень учнів та результативність їхньої участі в олімпіадах, конкурсах різних рівнів.

3. Висновки треба складати з обов'язковим урахуванням законодавчо-нормативної бази викладання навчального предмета, вимог навчальної програми.

4. Висновки мають бути педагогічно грамотними, тобто оцінка стану викладання і рівня навчальних досягнень учнів має впливати з вимог сучасної педагогічної і психологічної наук та методики викладання навчального предмета.

5. Висновки мають бути диференційованим документом, у якому враховані особливості роботи педагога з урахуванням створених для цього умов та рівень навчальних досягнень учнів з урахуванням їхніх навчальних можливостей.

6. У висновках мають бути розкриті позитивні й негативні сторони викладання предмета, рівня навчальних досягнень здобувачів освіти, показані зміни, що відбулися з часу попереднього вивчення цього питання. Особливо уважно слід проаналізувати причини виявлених недоліків і лише на основі такого аналізу можна визначити конкретні заходи, вживання яких допоможе викладачу, групі викладачів, педагогічному колективу покращити роботу.

7. Висновки мають формулюватися чітко, лаконічно, уникаючи багатослів'я, зайвих деталей, які не мають суттєвого значення для характеристики стану викладання. Оцінку треба обґрунтовувати невеликою кількістю найбільш важливих і типових фактів. Їх має бути досить для підтвердження правильності висновку. У висновок доцільно заносити тільки типові факти, які характерні для роботи викладача чи декількох викладачів.

8. Формулювати висновки слід у певній послідовності, щоб структура довідки відповідала змісту вивчення стану викладання, тим завданням, які ставили перед собою адміністратори і члени комісії з вивчення (доцільно, щоб структура довідки відповідала структурі пам'ятки вивчення).

9. До довідки можуть додаватися таблиці результатів навчальних досягнень учнів, схеми, діаграми тощо.

10. Мати дійовий характер (передбачати наступний контроль за їх виконанням).

Основні вимоги до аналізу контрольного діагностування та прийняття рішення за підсумками його проведення

1. Результати контролю слід аналізувати:

- з урахуванням рівня навчальних можливостей здобувачів освіти;
- разом з викладачем.

2. Дуже добре проводити порівняльний аналіз (з урахуванням результатів попередніх перевірок).
3. Приймати рішення за підсумками контролю треба разом з викладачами.

Якщо у процесі перевірки виявлено серйозні прогалини в знаннях учнів групи, то необхідно:

- виявити послідовність різноманітних письмових робіт, які виконували учні групи з даного предмета;
- з'ясувати, як викладач перевіряє письмові роботи, яка робота проводиться над допущеними помилками;
- виявити зв'язок між рівнем навчальних досягнень здобувачів освіти і якістю викладання предмета. При цьому важливо, щоб цей зв'язок був правильно визначений не тільки перевіряючим, але й викладачем;
- глибоко і всебічно проаналізувати причини низького рівня навчальних досягнень учнів і разом з викладачем намітити конкретні заходи щодо їх подолання.

Якщо у процесі перевірки виявлено серйозні прогалини в знаннях окремих учнів, то адміністратору закладу разом з викладачем слід організувати додаткові індивідуальні заняття з такою категорією здобувачів освіти. Цю роботу треба проводити в тісній співпраці з практичним психологом, керівниками групи, батьками учнів.

Аналітична довідка розглядається на засіданні педагогічної ради та циклової комісії. За результатами контролю видається наказ, підставою для якого є отримана під час вивчення стану викладання навчального предмета інформація, представлена в аналітичній довідці.

Управлінське рішення базується на фаховому висновкові (довідка), де відображено реальну картину результатів діяльності викладачів та учнів у кожній групі, що перевіряється. Функція внутрішнього контролю пов'язана з іншими функціями управління, передусім, із функцією педагогічного аналізу. Дані внутрішнього контролю, оперативної і тематичної інформації підлягають педагогічному аналізу з метою виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Виявлені причини, які гальмують розвиток того чи того явища, дають можливість коригувати освітній процес і саму управлінську діяльність.

Отже, контроль за станом викладання навчальних предметів у закладі не повинен бути формальним. По-перше, він повинен бути об'єктивним із різних причин, у тому числі й тому, що в подальшому контролюватиметься ДПА у формі ЗНО та

ЗНО/НМТ. По-друге, має бути корисним: для учнів – у здобутті знань, умінь, навичок; для педагогів – у підвищенні результативності освітнього процесу, адміністраторів – у вдосконаленні системи управління через навчання і виховання учнів, розвиток професійної компетентності педагогів.

Таким чином, контроль дозволяє впевнено крокувати у визначеному напрямі, своєчасно вносити корективи, доповнення до плану, що створює сприятливу ситуацію для управління, не перетворюючи його на процес усунення недоліків та розв'язування складних і застарілих проблем.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОБОТИ ФАКУЛЬТАТИВІВ

*Ніна ІВАНОВА, методист
ДПТНЗ «Недригайлівське вище професійне училище»*

Організація факультативних занять

I. Нормативно-правове забезпечення викладання предметів варіативної складової робочих навчальних планів

Відповідно до Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах, затвердженого наказом МОН України від 30.05.2006 № 419 (із змінами, внесеними згідно з наказами МОН України [від 05.08.2008](#) № 731, [від 10.11.2008](#) № 1019, [від 10.07.2015](#) № 746), одним із основних навчально-методичних документів із планування навчально-виробничого процесу в ПТНЗ є робочі навчальні плани за професіями для певного ступеня професійно-технічної освіти.

Згідно з наказом МОН України [від 20.04.2018](#) № 406 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня», робочі навчальні плани охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні, яка є спільною для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову. Години варіативної складової передбачаються на:

- 1) збільшення годин на вивчення окремих предметів інваріантної складової;
- 2) упровадження курсів за вибором;
- 3) факультативи, індивідуальні та групові заняття.

Якість загальної середньої освіти забезпечується через реалізацію інваріантної та варіативної складових навчального плану, які обов'язково фінансуються з відповідних бюджетів.

Рішення про розподіл годин варіативної складової робочих навчальних планів приймає заклад освіти, враховуючи профільне спрямування, кадрове забезпечення, матеріально-технічну базу та бажання здобувачів освіти. Це рішення ухвалюється на засіданні педагогічної ради перед початком навчального року та

затверджується наказом по закладу.

Організація факультативних занять

Факультативи – один із основних видів занять у межах варіативної складової робочих навчальних планів. Факультатив – це навчальний курс безпосередньо не пов'язаний із загальнообов'язковим навчальним змістом та вивчається здобувачами освіти за бажанням поглиблення й розширення наукових і прикладних знань. Перелік та обсяг факультативів за вибором формується щорічно і затверджується наказом по закладу за поданням голів циклових комісій із врахуванням потреб здобувачів освіти та можливостей закладу.

При визначенні переліку факультативів виходити треба не тільки з особистих бажань учнів та їх батьків, а й врахувати:

- матеріально-технічний та кадровий потенціал закладу освіти;
- конкретні умови та завдання підготовки здобувачів освіти до практичної діяльності відповідно до місцевих та регіональних умов

У закладі освіти видається наказ [«Про порядок проведення факультативних занять у 20... /20... навчальному році»](#). Факультативні заняття у закладі проводяться з метою поглиблення знань здобувачів освіти з окремих предметів, розділів чи тем з урахуванням їх інтересів і бажань. Це одна з ефективних форм диференційованого навчання, яка розрахована на розвиток пізнавальних інтересів, здібностей здобувачів освіти, оволодіння ними методами наукових досліджень.

Призначення (спрямування змісту) факультативів:

- розвиток творчих здібностей здобувачів освіти відповідно до їхніх пізнавальних інтересів;
- орієнтація на формування здатності особистості до самовизначення, на підготовку здобувачів освіти до активної інтелектуальної праці;
- реалізація ідей загального, інтелектуального та морально-етичного розвитку особистості;
- сприяння глибшому ознайомленню з одним або кількома предметами певної галузі освіти;
- створення оптимальних умов для роботи з інтелектуально та творчо обдарованими здобувачами освіти, підготовки їх до ЗНО, олімпіад та конкурсів.

За освітнім завданням факультативи поділяють на такі види:

- з поглибленого вивчення навчальних предметів;
- з вивчення додаткових дисциплін;
- з вивчення додаткової дисципліни з одержанням спеціальності;
- міжпредметні.
- **Залежно від дидактичної мети факультативи поділяються на:**
- теоретичні;
- практичні;
- комбіновані.

Теоретичні факультативні заняття проводяться у формі лекцій, семінарських занять, науково-теоретичних конференцій.

Практичні – у формі практичних занять із формування пошукових навичок та вмінь, необхідних для розв'язування технічних задач, обговорення шляхів розв'язку та результатів, підбиття підсумків.

Комбіновані – їх структура визначається довільністю.

Найчастіше заняття факультативу має такий вигляд:

- 1) самостійне висвітлення учнями необхідних теоретичних питань;
- 2) індивідуальне виконання дослідження;
- 3) підбиття підсумків заняття.

Відповідно до типу факультативу формують групи, добирають форми і методи роботи. Мінімальна наповнюваність груп при проведенні факультативних занять у загальноосвітніх навчальних закладах міської місцевості становить 8 учнів, сільської місцевості – 4 учні ([наказ МОН України](#)

[від 20.02.2002 № 128](#) «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків)» компенсуючого типу; класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів); груп продовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах»).

Особливості факультативних занять:

- добровільність вибору (здобувачів освіти залучають до факультативів на добровільних засадах, відповідно до їхніх бажань, нахилів, інтересів). Кожен може обрати не більше двох факультативів;
 - оригінальність змісту, вихід за межі тематики навчальних предметів інваріантної складової;
 - використання активних форм і методів навчальної діяльності;
 - відсутність оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти у балах.
- Проводять факультативні заняття найдосвідченіші викладачі закладу.

[Викладач історії України Тетяна ФУРМАНОВА](#) на заняттях факультативу використовує багато візуальних джерел (Серед образотворчих історичних джерел поширені картини, портрети, плакати, карикатури. Ілюстративний матеріал відіграє провідну роль у формуванні предметних компетентностей, а карикатура запам'ятовується на все життя, адже вона не тільки допомагає здобувачам освіти логічно мислити, а й дає можливість згадати матеріал, пов'язаний з подіями того часу. Робота з карикатурою сприяє формуванню інноваційної, логічної, аксіологічної компетентності.

[Викладач географії Людмила ГОЖЕНКО](#) на заняттях факультативу «Основи геоінформаційних систем і технологій» знайомить здобувачів освіти з поняттям «геоінформаційна система», основними визначеннями та термінами,

класифікацією ГІС; розвиває увагу, уяву, пам'ять, інформаційно-цифрову і картографічну компетентності, пізнавальні здібності; виховує допитливість, старанність, формує широкий кругозір, любов і інтерес до географії рідного краю.

Факультативні заняття проводяться у позаурочний час за окремим розкладом та за програмами.

**Розклад проведення факультативних занять
на 2022/2023 навчальний рік**

Дні	Назва факультативу	ПІБ викладача	Час проведення	Місце проведення
Понеділок	Біологія «Фізіологія людини»	Легка Наталія Анатоліївна	14.40	Кабінет № 20
	Географія «Основи геоінформаційних систем»	Гоженко Людмила Петрівна	14.40	Кабінет № 21
Вівторок	Орфографічний практикум	Зборик Наталія Іванівна	15.45	Кабінет № 13
Середа	Підготовка до ЗНО. Історія України	Фурманова Тетяна Федорівна	15.45	Кабінет № 5
Четвер	Готуємося до ЗНО. Математика	Берченко Юрій Васильович	15.45	Кабінет № 10

II. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення роботи факультативів. Документальне оформлення роботи факультативу

Навчально-методичне забезпечення являє собою сукупність навчальних та методичних матеріалів, що відтворюють зміст освітнього процесу, визначають його структуру та прогнозують результат освітньої діяльності, а також містять певний алгоритм протікання освітнього процесу в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Навчально-методичне забезпечення роботи факультативів включає:

- навчальні програми курсів за вибором/факультативів, що мають гриф МОН України;
- робочу навчальну програму факультативу;
- підручники і навчальні посібники;
- додаткову літературу, довідники, словники;
- методичні рекомендації;
- матеріали ППД, інноваційних педагогічних технологій;
- методичні розробки факультативних занять;
- Інтернет-ресурси тощо

В освітньому процесі заклади освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф Міністерства освіти і науки України або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайті [Міністерства](#) освіти і науки України та на офіційному сайті [ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»](#). Тому навчальні програми із факультативів розробляються на основі програм курсів за вибором/факультативів для загальноосвітніх навчальних закладів, схвалених Міністерством освіти і науки України.

Матеріально-технічне забезпечення:

- обладнання, наочні посібники (таблиці, карти, схеми, тощо);
- ТЗН, аудіовізуальні засоби;
- дидактичний матеріал.

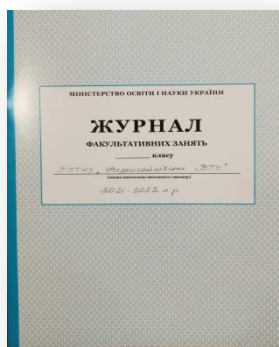
Ведення документації

Кожен викладач, який веде факультатив, повинен мати робочу навчальну програму факультативу, що містить у собі:

- пояснювальну записку, де відбито мету й завдання факультативного курсу та зазначено на основі якої програми курсу за вибором або факультативу (повна назва, авторство), схваленого МОН України, розроблено скоригований варіант;
- тематику занять;
- поурочно-тематичний план занять;
- перелік знань, умінь і навичок, які здобувачі освіти повинні отримати на заняттях;
- список літератури, рекомендованої здобувачам освіти.

У робочій навчальній програмі з предмета [«Біологія і екологія»](#) є всі вищезазначені складові.

Ведення журналу обліку роботи факультативу

Викладач зобов'язаний регулярно заповнювати [журнал факультативів](#), нотуючи в ньому дату, тему заняття, відвідування здобувачів освіти. Записи в журналі робляться державною мовою, чітко і охайно. Оцінювання проводиться вербально без жодних оцінок. [Домашні завдання не задаються](#).

Методика організації факультативних занять

Сучасні факультативи – особлива організаційна форма освітнього процесу, яка відрізняється і від уроку, і від позакласної роботи. У той же час підкреслюється, що факультативи мають багато спільного з уроками і додатковими заняттями. Як і уроки, факультативні заняття проводяться за затвердженими програмами і планами, ведеться журнал обліку занять, заняття йдуть за розкладом, на цих заняттях застосовують спільні з уроком методи навчання і форми організації самостійної пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Схожість з предметними гуртками полягає в тому, що факультатив, як і гурток, об'єднує групу здобувачів освіти на основі загальних інтересів,

добровільності вибору цієї форми навчання. На факультативних заняттях застосовуються деякі форми і методи, характерні для позакласних занять. Проте викладач повинен пам'ятати, що факультативи не замінюють позакласну роботу з предмета.

Працюючи з відносно невеликим числом 8-12 зацікавлених здобувачів освіти, викладач в більшій мірі, ніж на уроці, може здійснювати диференційований підхід, підбирати завдання залежно від здібностей та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Викладач української мови
Наталія ЗБОРИК на факультативних заняттях «Орфографічний практикум» вчить учнів висловлювати думку усно й письмово; логічно обґрунтовувати позицію; співпрацювати в команді; конструктивно керувати емоціями; бути творчими; проявляти ініціативу. У роботі використовує інтерактивні вправи на платформі learningapps.

При організації факультативного заняття викладач повинен знати:

- зміст основних документів, що регламентують організацію та проведення факультативних занять;
- підходи до організації роботи з обдарованими здобувачами освіти та здобувачами освіти з високою мотивацією до певних видів діяльності;
- питання психолого-педагогічної підтримки та розвитку мотивації здобувачів освіти ;
- методику розробки та реалізації індивідуального освітнього маршруту учня;
- методику організації пошуково-дослідницької діяльності здобувачів освіти;
- зміст предмета, що викладається на підвищеному та поглибленому рівнях;
- критерії оцінки ефективності факультативного заняття.

З метою успішного проведення факультативних занять викладач має вміти:

- проектувати факультативні заняття, створені задля максимальної індивідуалізації, розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти, формування навичок дослідницької діяльності;
- розробляти необхідні дидактичні засоби для проведення факультативних занять;
- здійснювати оцінку результатів діяльності учнів на факультативному занятті;
- використовувати в освітньому процесі сучасні освітні технології;
- реалізовувати принципи диференціації та індивідуалізації;
- здійснювати моніторинг особистісного розвитку здобувача освіти, визначати причини труднощів, що виникають, знаходити оптимальні шляхи виходу з них;
- здійснювати самооцінку результатів роботи, що проводиться.

Працюючи з відносно невеликим числом 8-12 зацікавлених здобувачів освіти, викладач в більшій мірі, ніж на уроці, може здійснювати диференційований підхід, підбирати завдання залежно від здібностей та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Факультативні заняття можна проводити у формі занять дослідницького характеру, рольових ігор, екскурсій, ігор-подорожей, дискусій тощо. Неприпустимо використовувати факультативні заняття задля подолання відставання здобувачів освіти у оволодінні програмним матеріалом, що спотворює їх сенс і дидактичне призначення. Факультативи спрямовані на поглиблення знань з предметів, на розширення знань і розвиток навичок пізнавальної діяльності (екологічної, військово-патріотичної, сімейної та ін спрямувань). Спрямовані на розвиток творчих здібностей здобувачів освіти.

Факультативи покликані забезпечувати:

- підготовку обдарованих здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання, олімпіад та конкурсів;
- загальнокультурний розвиток здобувачів освіти;
- залучення здобувачів освіти до дослідницької діяльності.

III. Контроль за організацією та проведенням факультативних занять.

Факультативне заняття та його аналіз

Ефективність факультативного заняття значною мірою залежить від ступеня творчого управління викладачем цим процесом; використання проблемного підходу, раціонального поєднання форм і методів навчання; індивідуального підходу, здійснення професійної орієнтації здобувачів освіти; зв'язку навчання з досягненнями науки та практики.

Критерії якості проведення факультативних занять				
Критерій	Рівень якості			
	<i>високий</i>	<i>достатній</i>	<i>середній</i>	<i>початковий</i>
Відвідування занять	<i>100—90%</i>	<i>90—60%</i>	<i>60—50%</i>	<i>менше ніж 50%</i>
Участь учнів у конкурсах, оглядах, олімпіадах, конференціях	Учні є учасниками Всеукраїнської учнівської олімпіади (II — III етапів), оглядів-конкурсів, інтелектуальних турів, конференцій	Учні є учасниками Всеукраїнської учнівської олімпіади (II — III етапів), оглядів - конкурсів, інтелектуальних турів, конференцій	Учні є учасниками Всеукраїнської учнівської олімпіади (II- III етапів), призерами II етапу, оглядів-конкурсів, інтелектуальних турів, конференцій	Учні не беруть участь в оглядах, конкурсах, олімпіадах і конференціях
Активність учнів	Творча	Самостійна	На пів самостійна	Несамостійна
Рівень діяльності учнів	Дослідницький	Творчий	Частково творчий	Репродуктивний
Задоволеність заняттями та їх організацією	Задоволені всі учні	Задоволені понад 75% учнів	Задоволена більша половина учнів	Більшість учнів незадоволена
Ведення документації	Повністю відповідає «Положенню про організацію факультативів»	Відповідає «Положенню про організацію факультативів»	В основному відповідає «Положенню про організацію факультативів»	Не відповідає «Положенню про організацію факультативів»

Наскільки якісно відбувається освітній процес, як ставляться до своїх функціональних обов'язків викладачі, дає змогу з'ясувати внутрішньоучилищний контроль.

Якісний контроль та правильні рішення за його результатами сприяють зростанню рівня професійної майстерності педагогів. А це позначатиметься й на рівні навчальних досягнень здобувачів освіти.

При здійсненні контролю за організацією факультативних занять у закладі варто виходити з мети, поставленої перед цими курсами: поглиблення знань з природничих, фізико-математичних, гуманітарних наук; розвиток різнобічних інтересів та здібностей здобувачів освіти, всебічне задоволення їхніх духовних запитів; проведення профорієнтаційної роботи тощо.

Здійснюючи контроль за організацією факультативних занять, звертати увагу на такі питання:

- комплектація груп, врахування при цьому нахилів і здібностей здобувачів освіти;
- тема, мета заняття (освітня, виховна, розвиваюча);
- відповідність навчально-матеріальної бази нормативним вимогам;
- обладнання, використання засобів навчання (в т. ч. ТЗН, комп'ютерної техніки);
- додержання структури та методики проведення занять;
- виховання навичок самостійної роботи з першоджерелами, підручниками, довідковою літературою; впровадження елементів творчості та дослідництва, використання міжпредметних зв'язків;
- відповідність матеріалу, що вивчається, програмовим вимогам; роль факультативних занять для підготовки здобувачів світи до зовнішнього незалежного оцінювання, олімпіад та конкурсів;
- диференціація занять, розвиток пізнавальних інтересів здобувачів світи;
- результативність занять, їх вплив на поліпшення успішності з основ наук, на формування наукового світогляду, загальної культури здобувачів світи;
- відвідування здобувачами освіти занять.

Форми контролю за організацією факультативних занять:

- відвідування системи занять в одного викладача (персональний контроль);
- відвідування факультативних занять у кількох викладачів (тематичний контроль);
- перевірка журналів факультативних занять (цю роботу бажано виконувати двічі на семестр);
- бесіди з викладачами керівниками факультативів та із здобувачами освіти – членами факультативних груп.

Бажано щороку, орієнтовно в січні-березні, здійснювати перевірку того факультативного курсу, який уперше введено у закладі, або у разі, коли викладач веде факультатив лише перший рік. Якщо в результаті анкетування чи бесід з учнями спостерігається зниження інтересу до певного факультативного курсу, це питання повинно стати об'єктом контролю.

Основні методи контролю

- Спостереження

- Перевірка документації
- Бесіда
- [Анкетування](#)
- Тестування
- [Моніторинг](#)
- Відвідування й аналіз факультативних занять
- Результативність навчальної діяльності здобувачів освіти

Підготовка до відвідування факультативного заняття:

- визначення мети відвідування;
- знайомство з програмними вимогами з даного факультативу, із змістом навчального матеріалу в підручниках, посібниках;
- перегляд методичних рекомендацій щодо проведення факультативних занять;
- знайомство з передовим педагогічним досвідом з даного предмету;
- на основі записів у журналі встановити, який матеріал вже вивчено;
- ознайомлення за поурочно-тематичним планом та з темою заняття, яке планується відвідати;

Мета контролю:

- збір оперативної інформації про організацію та стан проведення факультативних занять;
- підвищення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти;
- підвищення рівня вихованості учнів;
- своєчасне виявлення й виправлення, попередження помилок, недоліків в організації й проведенні факультативних занять;
- кваліфікована допомога педагогам у підвищенні педагогічної майстерності, в оволодінні сучасними технологіями, ефективними методами навчання і виховання;
- поширення педагогічного досвіду.

У процесі спостереження факультативних занять звертається увага на такі питання:

- знання викладачем фактичного матеріалу;
- доцільність вибору методів і прийомів навчання;
- способи активізації і стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів освіти;
- питома вага самостійних і творчих завдань на занятті;

- використання диференційованого та індивідуального підходу до здобувачів освіти на занятті;
- дотримання принципів навчання;
- виховання інтересу до факультативного курсу;
- щільність заняття, раціональне використання часу;
- забезпечення міжпредметних зв'язків у процесі реалізації дидактичної мети заняття;
- використання можливостей факультативу для формування загальнонавчальних умінь і навичок;
- якість засвоєння учнями навчального матеріалу;
- психологічний мікроклімат на занятті.

Оцінка рівня проведення факультативних занять визначається за результатами участі учнів у [державній підсумковій атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання](#).

Організація роботи факультативу:

- Комплектація факультативних груп з урахуванням потреб, інтересів і здібностей учнів.
- Нормативна наповнюваність факультативних груп.
- Матеріально-технічне забезпечення роботи факультативу.
- Науково-методичне забезпечення роботи факультативу (програми, довідкова та методична література).
- Рівень відвідування учнями факультативних занять.
- Документальне оформлення роботи факультативу

Рівень проведення факультативних занять

- Обґрунтованість мети і завдань заняття.
- Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів.
- Дотримання дидактичних вимог (методика викладання, оптимальність структури, дотримання дидактичних принципів навчання).
- Педагогічна доцільність навчально-матеріального забезпечення факультативного заняття (наочні посібники, ТЗН, обладнання, дидактичний матеріал, аудіовізуальні засоби).
- Узгодження змісту з навчальними програмами основного предмету (профілю).

- Ступінь активності й самостійності учнів у процесі проведення факультативних занять (наявність виступів, доповідей, організація їх обговорень)

- Виконання навчальної програми та нормативних вимог до освітнього процесу (ТБ, санітарно-гігієнічні умови тощо).

- Результативність факультативного заняття з поглиблення знань учнів з основного курсу навчального предмета, розширення світогляду та інформованості учнів з питань сучасних наукових досягнень.

- Диференційований та індивідуальний підхід до навчання, урахування психологічних та особистісних особливостей учнів.

- Розвиток творчих здібностей учнів, формування життєвих компетентностей.

- Результативність творчої діяльності учнів (конкурси, олімпіади, змагання, турніри, виставки тощо).

- Зацікавленість учнів у продовженні роботи факультативу на наступний період.

Зразок схеми аналізу факультативного заняття

1. Цілі заняття:

- відповідність програмі факультативу;
- визначення здобувачами освіти очікуваного освітнього результату.

2. Зміст заняття:

- відбір змісту заняття відповідно до його цілей;
- змістовна наступність із навчальним предметом;
- відповідність програмі курсу;
- доступність і посиленість досліджуваного матеріалу;
- оптимальність обсягу, запропонованого для засвоєння.

3. Викладач та його діяльність:

- вміння планувати освітній процес;
- ступінь володіння навчальним матеріалом підвищеного рівня;
- володіння педагогічною технікою;
- вміння спілкуватися із здобувачами освіти .

4. Здобувачі освіти та їх діяльність:

- ступінь володіння змістом навчальної програми;
- ступінь зацікавленості у цьому занятті;
- пізнавальна активність, творчість та самостійність;

- володіння навичками самоконтролю, оцінки та рефлексії;
- вміння продуктивно взаємодіяти з одногрупниками.

5. Форми, методи та засоби:

- оптимальність вибору форм, методів та засобів відповідно до цілей факультативного заняття;
- вміння учнів працювати у межах запропонованих викладачем форм та методів;
- раціональність чергування методів;
- раціональність використання навчального часу;
- дидактична оснащеність заняття;

6. Результат заняття:

- оптимальність, зворотний зв'язок із здобувачами освіти;
- можливість кожного учня оцінити рівень досягнення запланованих освітніх результатів;
- наявність змістовної рефлексії;
- навчальний ефект заняття;
- ступінь ймовірності успішного вирішення виховних та розвиваючих завдань заняття, розвитку мислення здобувачів освіти, їх дослідницької компетентності.

При плануванні та проведенні факультативних занять викладачу необхідно враховувати **критерії та показники результативності** освітнього процесу на факультативних заняттях:

а) критерії навченості здобувачів освіти:

- динаміка навчальних досягнень здобувачів освіти із навчальних предметів (здобувачів освіти, що відвідують факультативні заняття): результати адміністративних контрольних робіт, проміжної атестації;
- динаміка кількості здобувачів освіти, які вдаються до послуг репетиторів;
- зростання кількості переможців олімпіад та творчих конкурсів різного рівня;

б) критерії особистісного розвитку:

- відданість здобувачів освіти цінностям, володіння ними навчальними та соціальними компетенціями, які відображені у місії установи чи моделі випускника;
- демонстрація здобувачами освіти норм етичної поведінки;
- характер потреб учнів;
- володіння здобувачами освіти новими вміннями та навичками;

в) критерії задоволеності суб'єктів освітнім процесом:

- здобувачів освіти (динаміка навчальної мотивації та ставлення до навчання);
- батьків (динаміка прихильності до факультативних занять);
- викладачів (динаміка в активізації самоосвітньої діяльності та у відношенні до роботи в умовах даної моделі диференціації навчання здобувачів освіти);
- критерій підвищення компетентності освітян.

Після відвідування факультативного заняття чи системи занять викладача перевіряючий проводить глибокий педагогічний аналіз навчального заняття, вказує на його позитивні сторони, недоліки (якщо такі є), надає необхідну методичну допомогу.

Результати спостереження навчальних занять фіксують у журналі внутрішньоучилищного контролю. Форма запису і ведення журналу довільна.

За результатами перевірки готується наказ по закладу або це питання виноситься на засідання методичної комісії: [наказ ДПТНЗ «Недригайлівське вище професійне училище» «Про ефективність роботи факультативів та гуртків у 2020/2021 навчальному році»](#).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ ТА ПІДГОТОВКА ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

*Тетяна ГРЕЧАНІЧЕНКО, заступник директора
з навчальної роботи ДНЗ «Сумське вище
професійне училище будівництва та автотранспорту»*

Підготовка до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання

I. Психологічний супровід здобувачів освіти при підготовці до ЗНО

Питання «Як ефективно підготувати учнів до складання ДПА у формі ЗНО» вже багато років поспіль турбує педагогічну громадськість і потребує вирішення низки питань, які стоять перед випускниками, батьками, викладачами і, звичайно ж, адміністрацією закладу освіти. Одним з них є психологічний супровід здобувачів освіти при підготовці до ЗНО.

Будь-який іспит для учня завжди є певною мірою стресовою ситуацією. Ще актуальнішою ця істина стає в умовах проходження зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Зовнішнє незалежне оцінювання – неминучий етап життя.

Зовнішнє незалежне оцінювання має низку особливостей, які можуть викликати у здобувачів освіти різні труднощі, в тому числі і психологічні. Процедура проходження зовнішнього незалежного оцінювання – діяльність складна, що відрізняється від звичного досвіду учнів і диктує особливі вимоги до рівня розвитку та зрілості психічних функцій.

Усім добре відомий той факт, що на результативність розумової діяльності значною мірою впливає емоційний стан, у якому перебуває людина. Оскільки оцінка знань учнів за допомогою зовнішнього незалежного тестування не є повсякденним явищем в житті, тому складання ЗНО уявляється як щось страшне і в той же час невідворотне.

Важливою в підготовці учнів до ЗНО є роль викладачів та батьків. Здобувачі освіти у процесі підготовки до ЗНО шукають і сподіваються отримати від викладача психологічну підтримку, що проявляється у вербальних позитивних оцінках або позитивних підкріпленнях в ситуаціях тривоги та

хвилювань. Емоційний батьківський захист – велика підтримка перед іспитом. Підтримка заснована на вірі в природжену здатність особи долати життєві труднощі при підтримці тих, кого вона вважає значущими для себе.

Психологічна готовність до ситуації перевірки знань це не лише знання випускником навчального матеріалу, але й психологічний стан учня. Для успішної підготовки потрібно консолідувати зусилля учнів, батьків та педагогічних працівників закладу освіти.

Тому основним завданням спеціалістів психологічної служби нашого закладу освіти, викладачів і батьків є об'єднання зусиль для того, щоб допомогти учню відчувати впевненість в своїх силах, сформулювати програму успішного проходження ЗНО.

Психологічний супровід підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання полягає у психолого-педагогічній підтримці здобувачів освіти, батьків в період підготовки і проведення зовнішнього незалежного оцінювання, у психологічній просвіті всіх учасників освітнього процесу (педагогів, батьків, учнів) щодо особливостей проходження ЗНО.

Аби батьки мали можливість підтримати свою дитину, проводимо батьківські збори, на яких знайомимо батьків з тим, що таке ЗНО та ДПА у формі ЗНО, для чого використовуються результати зовнішнього оцінювання, які основні кроки ЗНО (визначитися із переліком предметів ЗНО, необхідних для вступу (надаємо правила прийому до закладу вищої освіти, куди планується вступ); підготувати необхідні документи (копія документа, що посвідчує особу: паспорт або документ, що його замінює). Знайомимо батьків з термінами формування реєстраційних карток.

Звертаємо увагу на можливість проходження пробного зовнішнього незалежного оцінювання, наголошуємо на необхідності ознайомлення із процедурою проведення зовнішнього незалежного оцінювання, структурою та змістом тестового зошита, порядком доступу до пункту тестування та робочого місця, що сприятиме психологічній підготовці до ЗНО, Ознайомлюємо батьків з правами на обов'язками учасників зовнішнього незалежного оцінювання.

Практичним психологом закладу розроблено поради батькам при підготовці випускників до ЗНО.

1. Не підвищуйте тривожність дитини напередодні ЗНО, бо це негативно позначиться на результатах тестування.

2. Забезпечте вдома зручне місце для занять і слідкуйте, щоб дитині ніхто не заважав.

3. Допоможіть дитині розподілити теми підготовки по днях.

4. Ознайомтеся з методикою підготовки до тестування. З програмою «Абітурієнт». Ваші діти можуть потренуватись у виконанні аналогічних до ЗНО тестових завдань. Адже тестування відрізняється від звичайних для неї письмових та усних іспитів. Під час таких тренувань привчайте дитину орієнтуватися в часі та вміти його розподіляти.

5. Підбадьорюйте дитину, підвищуйте її упевненість в собі.

6. Контролюйте режим підготовки до ЗНО, не допускайте перевантажень.

7. Зверніть увагу на харчування дитини. Такі продукти, як риба, сир, горіхи, курага тощо стимулюють роботу головного мозку.

8. Напередодні ЗНО забезпечте дитині повноцінний відпочинок. Вона має відпочити і добре виспатися.

9. І найважливіше – постарайтеся, щоб у родині панував спокій, порозуміння. Розв'язання конфліктів залиште на потім

10. Не критикуйте дитину за невисокі результати оцінювання. Не тривожтесь про кількість балів, яку Ваша дитина отримає під час ЗНО. Поясніть їй, що кількість балів не є показником її можливостей. Незадовільний результат – це не трагедія, це досвід. Не махайте приречено руками, не вішайте ярлика «нездара» на свою дитину. Обговоріть те, що трапилось, і врахуйте цей досвід. По суті, наші діти не просто складають іспити з навчальних предметів, вони вчаться долати труднощі. Вірте у свою дитину, її здібності, знання. Дайте їй відчуття, що ви її любите, розумієте і підтримаєте у будь-яких ситуаціях.

Зовнішнє незалежне оцінювання: труднощі і стратегії підтримки

Зовнішнє незалежне оцінювання – це реальність у нашому освітньому просторі, а проблеми підготовки до ЗНО – це поле діяльності педагогів і психологів. З якими ж труднощами стикаються здобувачі освіти під час підготовки до ЗНО? Яким чином психолог може підтримати їх?

Умовно можна виділити три групи труднощів, з якими зустрічаються здобувачі освіти при підготовці та складанні зовнішнього незалежного оцінювання: **когнітивні, особистісні та процесуальні.**

1. Когнітивні труднощі – це труднощі, пов'язані з особливостями обробки інформації в ході ЗНО, зі специфікою роботи з тестовими завданнями. Причому, якщо для педагога важливий обсяг знань, то з психологічної точки зору важливіше вміння користуватися цими знаннями.

Значну складність може представляти сама *робота з тестовими завданнями*. Тестування припускає формування особливих навичок: виділяти істотні сторони в кожному питанні й виокремлювати їх від другорядних; оперувати фактами й положеннями, «вирваними» із загального контексту. Традиційне навчання, як правило, більш контекстне, більшою мірою робиться акцент на вмінні вибудовувати взаємозв'язки в рамках окремої теми.

Необхідно розуміти, які психологічні функції забезпечують успішність у виконанні завдань на зовнішньому незалежному оцінюванні. На відміну від традиційного іспиту, тести не мають логічного зв'язку між завданнями і вимагають уміння оперувати великим обсягом даних і швидко переключатися з однієї теми на іншу.

2. Особистісні труднощі обумовлені особливостями сприйняття учнем ситуації тестування, його суб'єктивними реакціями і станами.

При традиційній формі складання іспиту можна розраховувати на підтримку з боку батьків, старших товаришів, вчителів, які так чи інакше стикалися з іспитом на різних етапах свого життя і можуть поділитися досвідом: «Коли я складав іспити (закінчував школу тощо), я робив так». ЗНО – це щось нове не тільки для учня, але й для людей, що його оточують. Відомо, що дефіцит інформації підвищує тривогу. Це спричиняє появу в учня ірраціонального переконання з приводу ЗНО, ніяк не обґрунтованого, і це ще більше лякає: «Скласти ЗНО все одно ніхто не зможе» тощо.

Традиційне складання іспиту в закладі освіти дається легше, оскільки дітей оточують знайомі люди. Незалежно від того, як педагоги відносяться до дитини, їх поведінка передбачувана, що сприяє зниженню рівня тривоги дитини. Фактично на традиційному іспиті учень, з одного боку, знаходиться в ситуації більшої психологічної захищеності, але ця захищеність може загрожувати і необ'єктивністю педагога. Але навіть така необ'єктивність може підтримувати учня, оскільки дозволяє йому «зберегти себе як особистість»: занижена оцінка вчителя допомагає підтримувати власну самооцінку, а думка про те, що «вступні іспити до інституту ще покажуть, мої справжні знання» теж знижує тривогу.

При складанні ЗНО випускники позбавлені такої підтримки. Там усе чуже: дорослі, діти, приміщення. Приймають і оцінюють результати незнайомі люди, що призводить до підвищення рівня тривожності і недостатньої сконцентрованості на завданні.

Раніше випускні іспити традиційно вважалися свого роду репетицією вступних, що значною мірою сприяло зниженню тривоги під час вступу до

ВНЗ. Зовнішнє незалежне оцінювання – це відразу два іспити: випускний і вступний, і це підвищує його значущість, а отже, і рівень тривоги учнів.

Підсумовуючи сказане, варто відзначити, що основний наслідок особистісних труднощів – це підвищений рівень тривоги, що приводить до дезорганізації діяльності, зниження концентрації уваги і працездатності. Тривога – це вельми енергоємний етап, чим більше дитина хвилюється, тим менше сил у неї залишається на навчальну діяльність.

Дуже важливо надати достатньо інформації учням, батькам про ЗНО, приділивши особливу увагу його позитивним сторонам. При високому рівні тривоги, викликаній особливою значущістю іспиту, можна провести роботу, направлену на зниження рівня суб'єктивної значущості іспиту. Допмагаючи учню усвідомити, що оцінка ЗНО не має фатального значення, ми тим самим сприяємо більшій упевненості.

Обговорення питань із випускниками – «Які переваги дає високий бал із ЗНО? Що може трапитися, якщо результати ЗНО будуть низькі?» – допоможе їм скласти реалістичний образ цього «незнайомого звіра».

3. Процесуальні труднощі пов'язані із самою процедурою ЗНО. Ця процедура багато в чому має незвичний для дітей характер, що може бути причиною значних труднощів на іспиті.

Вони поділяються на кілька груп:

- *Труднощі, пов'язані зі специфікою фіксації відповідей.* Процедура ЗНО припускає особливу форму заповнення бланків, яка є незвичною для учнів. Зазвичай діти фіксують свої відповіді на тому ж аркуші, де записані питання, за потреби користуючись чернеткою. Завдання й відповідь у такій ситуації є чимось цілісним, що дозволяє також при перевірці виявити можливі помилки. Процедура ЗНО розводить питання й відповідь, що створює для дітей додаткові складнощі. У них може виникнути страх помилитися при заповненні бланку. Можливі також труднощі з кодуванням – розкодуванням інформації (співвідношенням змісту й відповідного йому номера). Тож велику увагу приділяємо роботі учнів з бланками відповідей. Викладач української мови Юлія БІБІКОВА на занятті факультативу демонструє особливості роботи з бланками [відповідей ЗНО](#).

- *Труднощі, пов'язані з роллю дорослого.* Зазвичай на іспиті педагог, який працює в даному класі, поєднує в собі функції підтримки і оцінки. У ситуації ЗНО присутні педагоги, але вони спостерігачі, що також може підвищувати тривожність випускників.

- *Труднощі, пов'язані з критеріями оцінки.* Відмінність від звичних перевірочних процедур дійсно велика (зазвичай – особистий контакт з екзаменатором, тут – відсутність такого, зазвичай – розгорнута відповідь, тут – лаконічна тощо).

- *Труднощі, пов'язані з незнанням своїх прав і обов'язків.* ЗНО дає випускникові можливість зайняти значно активнішу позицію, ніж традиційна система. Зазвичай, учні не мають права оцінювати зміст запропонованого завдання, і тим більше – оскаржувати отримані оцінки, тоді як процедура ЗНО припускає обидві ці можливості. Природно, що в ситуації традиційного навчання в учня не формується вміння відкрито заявляти про себе (ставити уточнюючі питання, заявляти про свої права), тим більше в незнайомій аудиторії, незнайомому дорослому.

Учасник зовнішнього незалежного оцінювання може бути позбавлений права проходити зовнішнє незалежне оцінювання, або його робота може бути анульована, у випадку порушення процедури проходження зовнішнього незалежного оцінювання. Методична служба закладу освіти проводить групові та індивідуальні консультації щодо обізнаності учнів із своїми правами та обов'язками.

Процедура ЗНО вимагає особливої *стратегії діяльності*: учневі необхідно визначити для себе, які завдання і в якому співвідношенні він виконуватиме. І тут виникає проблема. При традиційній формі проведення іспиту способи підготовки й організації діяльності під час іспиту більш-менш однакові: на письмовому іспиті учні мають стандартний набір завдань, із яким вони повинні впоратися, на усному – викласти наперед вивчений зміст екзаменаційного білета. А в процесі ЗНО визначення стратегії діяльності стає ключовим моментом, оскільки це багато в чому визначає екзаменаційну оцінку. Використання якоїсь рекомендованої, а не індивідуальної, ефективної для себе стратегії роботи може призвести до того, що людина робить не те, що їй зручно, і це кінець-кінцем призводить до зниження результату. На вибір стратегії впливає безліч чинників. Наприклад, вибір може залежати від рівня домагань: невміння адекватно оцінювати свої можливості (завищений або занижений рівень домагань), відсутність інформації про те, як оцінюватиметься робота, може призвести до дотримання неефективної для себе стратегії.

Таким чином, процесуальні труднощі пов'язані з недостатнім знайомством із процедурою іспитів, відсутністю чіткої стратегії діяльності.

Процес подолання процесуальних труднощів повинен орієнтуватися на оволодіння специфічними особливостями процедури ЗНО.

Для більшості учнів зовнішнє незалежне оцінювання є серйозним і різноплановим випробуванням. З одного боку – перевірка міцності знань, з іншого – здатності до самоорганізації, витримки, подолання труднощів. Успіх випробування залежить від багатьох чинників, і не в останню чергу – від здатності вашого організму мобілізуватися в складній ситуації, приймати виважене рішення в умовах фрустрації.

Підвищення стресостійкості здобувачів освіти досить важливе завдання спеціаліста психологічної служби закладу.

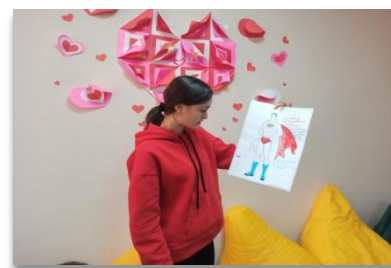
Стресостійкість особистості як один із чинників успішності здачі ЗНО

Основна мета психологічної підготовки до ЗНО – це забезпечення оптимальної реалізації психічних можливостей учнів та застосування, у максимальній мірі отриманих знань, умінь та навичок під час зовнішнього оцінювання.

Важливою в підготовці учнів до ЗНО є роль викладача

ЗНО потребує високої працездатності протягом досить тривалого періоду часу. Тому є дуже висока ймовірність зниження рівня якості роботи, виникнення відчуття втоми. Великого значення набуває оптимальний режим підготовки. Практичний психолог навчає викладачів використовувати методи переключення уваги, психологічного розвантаження, або ж фізкультпаузи, які учень може використати потім, під час проходження тестування. Доцільно включати дихальні вправи і вправи для очей, методи, які сприяють активізації нервової системи і підвищенню тону.

Консультативна допомога педагогічними працівниками в системі психологічної підготовки здобувачів освіти до ЗНО

Важливо розвивати у дитини навички самостійного оцінювання своєї роботи. Необхідно розвивати в учнів функцію контролю, навички самоперевірки: після завершення роботи знайти помилки, самостійно перевірити результати виконаних завдань.

З метою сприяння формуванню іміджу сучасного випускника як здорової свідомої особистості, що вміє досягати поставленої мети, самовдосконалюватися, формувати навички подолання стресових ситуацій, навчити дітей методам саморегуляції в закладі освіти практичним психологом проводяться:

заняття з елементами тренінгу:

- **Інтерактивне заняття** «На порозі зовнішнього незалежного оцінювання»;

- «Психологічна готовність до ЗНО»;

- «Ти можеш це зробити!»

- «Початок нового етапу в житті»

- «Щасти на ЗНО»

- Індивідуальні та групові консультації

- Діагностування учнів.

Психологом закладу розроблено практичні поради для учнів та їх батьків щодо подолання тривожності, стресових ситуацій, організації роботи щодо підготовки до ЗНО, укладена брошура. [«#ЩАСТИНАЗНО»](#).

#ЩАСТИНАЗНО

Щоб навчальний матеріал краще засвоювався, важливо розвивати уяву й образне мислення: використовувати порівняння, образи, метафори, малюнки. Сухий теоретичний матеріал необхідно

ілюструвати прикладами або наочною. Не забувати використовувати вправи для зняття емоційної напруги.

Педагогу важливо донести, що здобувачі освіти у процесі підготовки до ЗНО шукають і сподіваються отримати від викладача підтримку, що проявляється у вербальних позитивних оцінках або позитивних підкріпленнях в ситуаціях тривоги та хвилювань. Причиною хвилювання можуть бути сумніви у повноті та міцності знань, у власних здібностях: логічному мисленні, вмінні аналізувати, можливостях уваги та пам'яті. Важливо допомогти учню відчувати впевненість в своїх силах, сформулювати програму успішного проходження ЗНО.

Педагогічна діяльність вважається однією з енергоємних. Величезні психічні, інтелектуальні та емоційні витрати потрібні для її здійснення.

Особливо актуальним питанням щодо збереження психічного здоров'я педагогів постало в останні роки. Сучасні умови суспільства диктують свої правила: до особистості викладача зросли вимоги батьків, все більше потрібно навичок знань та умінь щодо подолання труднощів у встановленні контактів з учнями, колегами, оточуючими людьми.

Зміни в системі освіти також підвищують планку в роботі педагога. Вітаються передові педагогічні технології, творчість, проєктна діяльність. У освітян збільшується навчальне навантаження, а разом з ним і нервово-психічне напруження особистості та перевтома.

Перевантаження, з якими стикається особистість, посилюється різними страхами: опинитись непрофесіоналом, бути самотнім, не почутим, негативно оціненим та проконтрольованим.

Втратою ресурсів можуть бути і економічні проблеми (невисока заробітна плата, низька технічна забезпеченість).

Усі ці фактори можуть зумовлювати почуття незадоволеності власним життям, собою, погіршення результатів роботи та інше.

Згідно з дослідженням американського Національного інституту проблем здоров'я та професійної безпеки в сучасному середовищі більше 35 мільйонів людей у світі мають хронічну втому.

Такі умови, якщо особистість не може або не знає, як наповнитись енергією, призведуть до швидкого емоційного виснаження, втрати ресурсів, і улюблена діяльність стане обтяжливим тягарем.

Зберегти своє здоров'я, задоволеності від життя та роботи під силу кожному професіоналу, котрий може перебувати в гармонії з своїм тілом, думками, бажаннями та емоціями.

Вміння тримати ресурси в балансі дає можливість зберігати свою працездатність та здоров'я на багато років.

Методичною службою закладу проведено ряд заходів для викладачів:

семінар-практикум «Розвиток особистісної мотивації учнів під час дистанційного навчання»;

Психолого-педагогічний діалог «Пошук нових можливостей підтримки учнів в умовах викликів військового часу»;

заняття з елементами тренінгу:

«Психологічний супровід здобувачів освіти при підготовці до ЗНО»;

«Сучасний погляд на особливості покоління Z»;

«Стрес. Як розпізнати та допомогти?»;

Психологічні ресурси педагога XXI століття.

II. Роль викладача в підготовці учнів до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання

Мабуть надзвичайно важко сьогодні знайти людину, яка хоча б найменшим чином не переймалася проблемою державної підсумкової атестації у формі незалежного зовнішнього оцінювання. Питання надзвичайно гостре і торкається кожного, хто виховує власних дітей, навчає чужих або ж якимось іншим чином причетний до освітньої галузі. Гострота цієї проблеми полягає в тому, що готовими до ЗНО повинні бути однаково як учні, так і викладачі. Кожен навчальний заклад зацікавлений, щоб його учні мали якнайкращі результати із ЗНО, адже це результат роботи педагогічного колективу.

ЗНО – це перевірка не тільки учнівських знань, а й викладацької роботи, ставлення до наших обов'язків. Справжній викладач складає ЗНО разом зі своїми учнями, радіє успіхам і робить висновки із невдач.

Яким є алгоритм роботи з підготовки викладачів та учнів до успішного складання ЗНО в Державному навчальному закладі «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту»?

В першу чергу, це організація науково-методичного супроводу участі викладачів та учнів училища в ДПА у формі ЗНО, що передбачає:

- створення на базі методичного кабінету консультативного пункту для учнів-випускників щодо якісної підготовки до ЗНО;
- оформлення куточків щодо проведення ДПА у формі ЗНО у холі I поверху, навчальних кабінетах;
- забезпечення викладачів навчальною, методичною літературою, збірниками, посібниками, за якими проводиться ДПА, ЗНО.

Для успішної підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання викладачам варто підібрати комплект навчальних засобів: навчальні програми з предмета, «Інформаційні матеріали», підготовлені Українським центром оцінювання якості освіти, підручники, довідники, збірники тестових завдань та інші посібники. Користуватись варто тільки тими підручниками, посібниками та збірниками, що рекомендовані МОН України та УЦОЯО. Обираючи літературу для підготовки, варто звернути увагу:

- на наявність грифів, які засвідчують, що певне видання рекомендовано до використання Міністерством освіти і науки України, Українським центром оцінювання якості освіти;
- на рік видання (перевидання) посібника;
- за специфікацією якого навчального року укладено тренувальні вправи.

Обов'язковим є висвітлення питань ЗНО, ДПА на сайті закладу освіти, постійне оновлення матеріалів щодо даного питання.

Науково – методичний супровід роботи викладачів включає в себе:

- проведення інструктивно-методичних засідань та засідань методичних комісій з питань опрацювання нормативних документів щодо організації та проведення ЗНО (протягом навчального року);
- зустрічі з представниками ХРЦОЯО, участь у вебінарах НМЦ ПТО у Сумській області з питань проведення ЗНО;
- удосконалення методики ведення уроків за рахунок впровадження сучасних технологій навчання, в тому числі цифрових технологій.

Протягом трьох років поспіль проведені **засідання педагогічних рад** з актуальних питань:

«Про роль викладача в підготовці учнів до ДПА у формі ЗНО»;

«Сучасний урок в контексті компетентнісного підходу. Формування предметних і ключових компетентностей учнів»;

«Тестові технології оцінювання компетентностей учнів»;

«Формування еталонної моделі компетентного викладача»;

«ІКТ в поєднанні з сучасними педагогічними технологіями»;

«Упровадження ІКТ у поєднанні з сучасними педагогічними технологіями

- вимога сьогодення».

Найефективнішою формою колективної роботи з даного питання є проведення **спільних засідань методичних комісій загальноосвітнього циклу**. Нами проведені засідання з питань:

«Формування та розвиток критичного мислення учнів»;

«Готуємо учнів до ЗНО»;

«Формування предметних і ключових компетентностей учнів»;

«Урок в контексті компетентнісного підходу»;

«Особливості підготовки учнів до національного мультимедійного тесту»;

«Підвищення цифрової компетентності викладачів методичних комісій»:

1. Методична комісія викладачів предметів природничо-математичного циклу;

2. Методична комісія викладачів предметів суспільно-гуманітарного циклу.

«Квест як технологія організації освітнього процесу»

З метою набуття практичних навичок проведені заняття з викладачами з елементами тренінгу:

«Психологічна готовність учня до ЗНО»;

«Самоконтроль та саморегуляція під час ЗНО»

«Особливості підготовки учнів до ЗНО під час дистанційного навчання в умовах військового стану».

На інструктивно-методичних нарадах викладачі отримують поради та рекомендації щодо організації занять з учнями, ознайомлюються з вимогами до проведення онлайн-уроку.

Проводяться **творчі майстерні** викладачів з досвіду використання цифрових інструментів на уроках, досвіду роботи з учнями:

Яна ТРОФИМЕНКО створює власний контент з хімії при підготовці до ЗНО.

Викладачі беруть участь у веб-квестах, квестах:

«Готуємо учнів до ЗНО», «Подорож до країн «Методика» та «Дидактика».

Вважаємо за необхідне організовувати **проходження викладачами онлайн-тестів з предметів**, що дасть можливість безпосередньо відчувати специфіку даного виду роботи, спроектувати утруднення, що виникнуть в учнів, спланувати час на виконання учнями тестових завдань у щоденній кропіткій роботі.

Однією з форм роботи залишається **індивідуальна самоосвітня діяльність з опанування цифровими технологіями**.

Організація **майстер-класів викладачів** сприяє обміну досвідом роботи, спонукає до нових пошуків шляхів формування предметних і ключових компетентностей учнів на сучасному етапі. Викладачами проведені майстер-класи з упровадження цифрових технологій для підготовки учнів до ЗНО:

Викладач фізики Вячеслав ХАРЬКОВ провів майстер-класи «Онлайн-сервіс Study stack для створення дидактичних інтерактивних завдань на уроках фізики», «Форми і методи роботи викладача фізики при підготовці до ДПА у формі ЗНО».

Викладач математики Олена АЛЕКСЕНКО – майстер-клас [«Використання інформаційних технологій»](#).

Викладач фізики Олег МАКОВОЗ – майстер-клас [«Розв’язування задач під час ЗНО з фізики»](#).

Можна виділити шість блоків щодо підготовки учнів до ДПА та ЗНО:

- *Перший блок* – нормативний. Вивчення документації щодо ДПА та ЗНО, визначення компетенцій, що перевіряються, планування повторення і вивчення матеріалу.

- *Другий блок* – діагностувальний.

Перевірка рівня знань, умінь, здібностей учнів, виявлення умов для здійснення інноваційної діяльності, самодіагностика учнів. На цьому етапі проводимо контрольні роботи, практичний психолог проводить діагностування учнів, завершується робота складанням викладачами *індивідуальних планів роботи з учнями з підготовки до ДПА у формі ЗНО*.

- *Третій блок* – мотиваційний. Створення умов для навчання, стимулювання через цілі та перспективи.

- *Четвертий блок* – формувальний. Поглиблення, узагальнення, систематизація знань з предмета, самоосвітня діяльність. Системна робота на уроках, факультативах, проведення групових та індивідуальних консультацій.

- *П’ятий блок* – діяльнісний. Реалізація знань, умінь, навичок учнів. Організація участі здобувачів освіти в олімпіадах, конкурсах, проєктах тощо.

- *Шостий блок* – перспективний. Моніторинг рівня знань, умінь і навичок учнів. Визначення якості знань учнів, системності в оцінюванні, динаміки навчальних досягнень. Планування подальшої роботи.

Готуємо учнів до ЗНО на різних етапах навчання:

- під час вивчення нового матеріалу;
- під час перевірки знань (тестові завдання різної форми для поетапного контролю, тематичні та підсумкові тестові завдання);
- для закріплення нового матеріалу (індивідуальні й групові тестові вправи);
- під час перевірки домашнього завдання (тестові завдання для самоконтролю).

Алгоритм підготовки учня

1. Ознайомитися з програмними вимогами ЗНО до предметів, що стосуються певної теми.
2. Опрацювати теоретичний матеріал.
3. Опрацювати тренувальні тести (виконати завдання, перевірити правильність виконання, зробити висновки щодо повноти засвоєння матеріалу теми).
4. Повернутися до опрацювання теоретичного матеріалу, якщо результати виконання тренувальних тестів показали таку необхідність.

Основними формами роботи з підготовки учнів до ЗНО є:

- Уроки

Підготовка учнів до ЗНО здійснюється на уроках по наступних напрямках:

інформаційна робота. В кабінетах щорічно оформляється інформаційний стенд, що відображає загальну інформацію, пов'язану із ЗНО, а також матеріали ЗНО з предмета: демонстраційний варіант ЗНО, інструкція з виконання роботи, інструкція із заповнення бланків, методичні і психолого-педагогічні особливості підготовки до здачі ЗНО (рекомендації для випускників), Календарний план ЗНО, графік консультативних занять з підготовки до ЗНО, список літератури і адреси сайтів;

змістовна підготовка. Робота з тестами. Невід'ємним елементом підготовки до ЗНО являється навчання учнів заповненню бланків. Робота в цьому напрямі

ведеться систематично. Системне повторення навчального матеріалу;

психологічна підтримка.

- **Консультації** (індивідуальні і групові)
- **Онлайн тестування з предметів**
- **Участь у пробному тестуванні** (на базі СумДПУ імені А.С. Макаренка, СумДУ)
- **Участь у пробному тестуванні** (організоване ХЦОЯО)
- **Позаурочні заходи** (олімпіади, конкурси, інтернет-олімпіади, квести, екскурсії, інтернет-екскурсії тощо)
- **Факультативи**

Розподіл факультативів на 2022/2023 навчальний рік

Предмет	Назва факультативу	Програма (автор, ким, коли затверджена)
Українська мова	Стилістика сучасної української мови	Навчальна програма факультативного курсу з української мови «Стилістика сучасної української мови» для 10-11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (автори Авраменко О.Ф., Чукіна В.Ф.) (лист ІМЗО від 03.07.2017 №21.1/12-Г-314)
Англійська мова	Ключ до успіху	Навчальна програма факультативного курсу «The key to success» для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. Автори: Мацак Є.Л., Булгакова В.Г. (лист ІМЗО від 07.06.2022 №22.1/12-Г-86).
Історія України	Становлення української державності	Програма курсу за вибором для учнів 11 класів «Становлення української державності» Автори: С.М.Луньов, І.Є.Василенко (лист ІМЗО від 06.07.2016 №2.1/12-Г-481)
Математика	Готуємося до ЗНО	Програма факультативного курсу для учнів 10-11 класів «Підготовка до ЗНО з математики», автор Калітка О.М. (лист МОН України від 11.09.2018 № 1/11-9682)

Ураховуючи те, що серед основних пріоритетів загальної середньої освіти є зовнішнє оцінювання, зрозумілою стає необхідність запроваджувати в освітній процес **тестових технологій**, напрацювання власних завдань такого роду, формування в учнів загальних методів роботи з тестами, розвиток здатності використовувати набуті знання.

Активні методи навчання і контролю є пріоритетними на сучасному уроці. Вони розвивають здібності учнів і водночас є економним і оперативним видом контролю, забезпечують індивідуальний підхід. Однією з таких форм роботи є тестові завдання.

Хочемо зазначити, що важливу роль у підготовці до ЗНО відіграє «робоча» атмосфера групи. Дуже добре, якщо у групі панує дух здорової конкуренції. Це додатковий стимул для учнів отримати високий результат на тестах

Педагогічні поради від викладачів ДНЗ «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту»:

- заповніть стенд «Готуємося до ЗНО» новим змістовним матеріалом;
- познайомте учнів із матеріалами різних видань (навчальними посібниками, довідниками, збірниками завдань у тестовій формі, зошитами для оцінювання результатів навчання);
- познайомте учнів із зручними і корисними онлайн-ресурсами; мотивуйте до проходження онлайн-тестів;
- використовувати матеріали зовнішнього незалежного оцінювання минулих років під час тестових контрольних та самостійних робіт з

проведенням детального аналізу, корекції помилок, задля створення методичних рекомендацій щодо роботи над помилками;

- використовуйте якомога більше тестів на уроках;
- готуйте учнів до ЗНО на різних етапах уроку (під час вивчення нового матеріалу, під час перевірки знань; для закріплення нового матеріалу; як домашнє завдання та в позаурочний час);
- ознайомте учнів з типами тестових завдань, технікою тестування (алгоритм виконання тестових завдань, оформлення роботи, дотримання визначених часових параметрів);
- тренувальні вправи проводьте з жорстким обмеженням часу;
- навчайте учнів самостійно складати тести;
- створюйте «шпаргалки»; учіть виділяти головне;
- навчайте учнів створювати аналогії для запам'ятовування;
- створюйте опори узагальнюючого характеру;
- навчайте учнів працювати з друкованими бланками відповідей;
- систематично повторюйте навчальний матеріал;
- формуйте навички самостійного оцінювання своєї роботи (рефлексія);
- проводьте групові та індивідуальні консультації, а також факультативні заняття;
- готуйте учнів до пробного тестування;
- проводьте майстер-класи з використання на уроках цифрових технологій навчання з метою обміну досвідом;
- розпочинайте підготовку до ЗНО з I курсу;
- ініціюйте проведення тематичних класних годин, батьківських зборів з метою ознайомлення відповідних суб'єктів педагогічної діяльності з особливостями ЗНО;
- систематично надавайте дітям психологічну підтримку;
- «відгукуйтеся» на звернення учнів про допомогу; використовуйте методи переключення уваги, психологічного розвантаження;
- створіть у групі дух здорової конкуренції – це додатковий стимул для учнів отримати гарний результат.

Роль викладача в підготовці здобувачів освіти до ЗНО можна оцінювати по-різному, але переконані, що лише систематичність, наполегливість та бажання отримати максимальний результат на ЗНО самого учня матиме успіх і реалізацію бажаного.

Для учня-випускника важливо усвідомлювати, що його здібності і освіта становлять цінність насамперед для нього самого.

Завдання ж викладачів – не лише породити, а й закріпити цю думку.

III. Упровадження тестових технологій на уроках

У сучасному суспільстві якість освіти є головним аргументом у забезпеченні високого рівня життєвої та професійної компетентності людини, який би задовольняв потреби особистості, суспільства й держави. В умовах упровадження компетентнісно-орієнтованого підходу, забезпечення якісної підготовки здобувачів освіти до державної підсумкової атестації в формі ЗНО найбільш ефективною формою роботи є тестова, яка дає можливість оперативно одержати результати навчання, проаналізувати їх, спланувати й організувати відповідну корекційну роботу з метою забезпечення якісного оволодіння навчальними компетентностями.

Ураховуючи це, основним пріоритетом в освітньому процесі Державного навчального закладу «Сумське вище професійне училище будівництва та автотранспорту» є упровадження тестових технологій з метою формування в учнів загальних методів роботи з тестами, розвиток здатності використовувати набуті знання.

Активні методи навчання й контролю є пріоритетними на сучасному уроці в закладі. Вони розвивають здібності учнів і водночас є економним і оперативним видом контролю, забезпечують індивідуальний підхід. Однією з таких форм роботи є тестові завдання.

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає такі визначення **поняття «тест»:**

«Тест – це система формалізованих завдань, призначених для встановлення освітнього (кваліфікаційного) рівня особи. Письмовий екзамен або контрольна робота, що складається з багатьох запитань різного ступеня складності, на які необхідно дати конкретні короткі письмові відповіді, за якими визначається рівень знань учня».

Дж. Фішер (Великобританія, (1864 р.) – ввів тест для перевірки знань учнів за допомогою оригінальних спеціальних книг («scale books»), які вважаються першими зразками шкільних тестів успішності.

Англійський психолог Ф.Гальтон (1883 р.) – дав визначення тестування як методу, в якому застосовуються однакові дослідження щодо великої кількості індивідів із статистичною обробкою результатів та вивченням еталонів оцінки.

Термін «тест» вперше був введений американськими психологами Дж. Кеттелом та В.Маккеломом («Розумові тести та виміри»).

Засновником тестової діагностики вважається Дж.М.Кеттел, який започаткував традицію досліджень інтелекту випускників до вищих навчальних закладів, що і нині зберігається в американських університетах.

У закладі проведено засідання педагогічної ради, методичних комісій, майстер-класи з методики застосування тестових технологій викладачів Тетяни НИЖЕГОРОДЦЕВОЇ [«Тестовий контроль за допомогою Google Forms»](#),

Олена АЛЕКСЕНКО [«Створення тестів з математики за допомогою онлайн-сервісу Classtime»](#).

Традиційні тести – це стандартизований метод діагностики рівня і структури підготовленості. В такому тесті всі відповідають на однакові завдання за однаковий час, в однакових умовах і з однаковими правилами оцінювання відповідей. Головна ідея традиційного тесту – мінімальним числом завдань за короткий час, швидко, якісно і з найменшими витратами порівняти знання якомога більшої кількості учнів.

Навчальний тест – система завдань визначеного змісту, зростаючої складності, специфічної форми, що дає змогу якісно та ефективно вимірювати рівень і оцінити структуру підготовленості учнів. Навчальний тест за своєю суттю є класичним видом традиційних тестів.

Викладачі використовують тести з **різною метою** – для навчання, контролю, самоконтролю:

- навчальні тести використовуються на етапі усвідомлення навчальної інформації;
- контрольні – на етапі перевірки знань;
- тести для самоконтролю – на етапі вивчення нового матеріалу і на етапі закріплення навчального матеріалу, а також у процесі виконання домашнього завдання.

Педагоги визначили переваги тестового контролю:

- висока технологічність і можливість використання комп'ютерних технологій як для створення тестів, так і для проведення тестування;

- скорочення часу на контроль вивільнює час для інших видів роботи на уроках;
- тест економить час викладача при перевірці робіт;
- дозволяє здійснити оперативний зворотній зв'язок на етапі вивчення нового матеріалу;
- як порівняно нова і сучасна технологія активізує пізнавальну діяльність здобувачів освіти;
- дає можливість контролю знань, вмінь, навичок учнів на необхідному, заздалегідь спланованому рівні;
- одночасність перевірки знань всіх учнів групи.

Та найважливішою перевагою тестового контролю є те, що оцінка навчальних досягнень учнів не залежить від суб'єктивної думки викладача чи іншого перевіряючого.

Вважаємо, що оцінювання - процес суб'єктивний. Про суб'єктивізм свідчать хоча б деякі феномени, з якими ми часто зустрічаємося під час випускних іспитів. Чи помічали ви такі явища? Наприклад:

1. Оцінка учня після слабкої відповіді попередника – вища за його успіхи.
2. Викладачі з великим стажем роботи ставлять нижчі бали, ніж молоді педагоги.
3. Швидший темп відповіді створює враження більшої компетентності і відповідь оцінюють вище.
4. Різним учням викладачі ставляють запитання різної складності.

Педагогами визначено і певні негативні риси тестів:

- не розвивають навичок мовлення, що інколи перешкоджає повній зв'язній відповіді при поясненні законів, теорій, явищ;
- у випадку самостійного складання тестів витрачається багато часу викладачем;
- існує імовірність випадкового вибору правильної відповіді із запропонованих;
- не простежується сам процес мислення учнів – ми лише бачимо кінцевий результат.

Розрізняють нормативно-орієнтовані і критеріально-орієнтовані тести.

Нормативно-орієнтовані тести успішності передбачають зіставлення індивідуального результату тестування окремого учня з результатами учнів нормативної вибірки. Тестовий показник може бути описаний як середній, вищий або нижчий за середній. Оцінка, яку отримує учень за виконання такого тесту, не свідчить про ступінь засвоєння ним конкретних знань, умінь і навичок. Можна одержати вищий бал за тестування і мати елементарні знання з навчального предмета у випадку, коли весь клас виявив поверхневе знання матеріалу. І навпаки, продемонструвати гарні знання й одержати середній бал лише через те, що інші впоралися з цим тестом значно краще.

Критеріально-орієнтовані тести призначені для перевірки засвоєння учнями конкретних знань та умінь. Виконання кожним учнем такого тесту оцінюється шляхом порівняння його індивідуального результату з об'єктивним еталоном (критерієм): переліком конкретних знань і вмінь, якими мають оволодіти всі учні внаслідок певної теми або предмету в цілому. Якщо результати тестувань свідчать, що багато учнів не оволоділи певним матеріалом, то викладачу необхідно ретельно проаналізувати процес навчання, виявити його слабкі місця, щоб внести корективи і ліквідувати недоліки. Водночас учень має можливість дізнатися, які знання і вміння він не засвоїв. Таким чином, критеріально-орієнтовані тести забезпечують діагностичний зворотній зв'язок, унаслідок чого вони мають більше практичне значення для вчителя, ніж нормативно-орієнтовані.

Основними показниками, що характеризують тест, є валідність, об'єктивність, надійність і точність.

Валідність означає придатність тестових результатів для тієї мети, заради якої проводиться тестування. Валідність залежить від якості завдань, від інтерпретації тестових результатів, від організації збору даних, від відбору вибіркової сукупності випробуваних.

Виміри вважаються об'єктивними, якщо вплив суб'єктивних дій тих, хто вимірює, є мінімальним, тобто результати є максимально незалежними від дослідників.

Щоб звести до мінімуму вплив суб'єктивних чинників, необхідною є максимальна стандартизація умов проведення вимірювання та аналізу його результатів.

Надійність – показник стійкості результатів, що впливає на точність, з якою можна виміряти ту чи іншу конкретну ознаку. Тест вважають надійним, якщо різні викладачі однаково оцінюють його виконання учнем.

Точність – визначення мінімальної помилки, з якою можна провести вимірювання даним методом.

У сучасній педагогіці використовують кілька методів вимірювання рівня знань:

- усне опитування;
- письмова форма перевірки;
- співбесіда у формі інтерв'ю;
- тестування.

Окремі автори відносять до методів вимірювання рівня знань також анкетування, але воно не є самостійним методом, оскільки виконує функцію діагностики, а не контролю.

Проведені дослідження переконливо доводять, що усна форма перевірки знань не відповідає критеріям об'єктивності, надійності і владності.

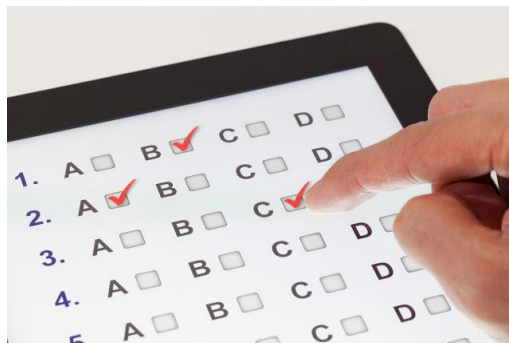
Тестування дає змогу забезпечити вимірювання знань, підходячи до цього питання системно. А саме: оцінити знання за обсягом та повнотою, їх системністю, узагальненням та мобільністю знань визначаються за допомогою тесту відповідної складності, тоді як обсяг знань визначається за допомогою відповідей на певну кількість запитань, яку отримує учень.

Викладачі опановують тестові технології, бо вони мають широкий спектр функцій. Так, *діагностична функція* полягає у виявленні рівня знань, умінь, навичок учня. За об'єктивністю, широтою і швидкістю діагностування, тестування перевершує всі інші форми педагогічного контролю. *Навчальна функція* тестування полягає в мотивуванні учня до активізації роботи із засвоєння навчального матеріалу. *Виховна функція* проявляється в періодичності і неминучості тестового контролю. Це дисциплінує, організує і спрямовує діяльність учнів, допомагає виявити і усунути прогалини у знаннях, формує бажання розвинути свої здібності.

У закладі освіти використання тестових технологій здійснюється в три етапи.

- теоретична й практична підготовка викладача до проведення тестування;

На цьому етапі викладач здійснює відбір або самостійно розробляє тестові завдання. Головними вимогами до них є відповідність меті навчання, високий ступінь валідності, багатоваріантність, побудова неправильних відповідей на основі типових помилок.

- організація тестування;

Включає в себе пояснення процедури, режиму, правил виконання тестових завдань, умов оформлення робіт, демонстрування алгоритмів виконання завдання.

Важливим для викладача є дотримання головної вимоги в освоєнні тестових технологій – від простих завдань до складніших. Освоєння кожної нової форми тестових завдань слід починати з детального ознайомлення з інструкцією щодо їх виконання.

- аналіз і корекція результатів.

На цьому етапі здійснюється виявлення типових та індивідуальних помилок. Аналіз результатів проводиться в довільній, найбільш зручній для викладача та учня формі.

Викладач географії [Ольга КАСЬЯНЕНКО](#) використовує завдання у формі тестів під час поточного контролю знань протягом навчального року.

Окрім цього, тестові завдання використовуються нею і на етапі актуалізації вивчення тієї чи іншої теми, етапі закріплення знань тощо. Така форма роботи не лише сприяє адаптуванню учнів до системи зовнішнього оцінювання, а й стає у нагоді в повсякденній роботі викладача, адже тести прості у застосуванні, значно економлять час під час проведення опитування, дають змогу використати анкетування у разі проведення інших форм роботи на уроці.

Враховуючи різноманітність форм занять на уроках географії, викладач використовує певні типи тестових завдань: за блоком «завдання», за блоком «навички» і за блоком «уміння».

До тестових завдань за блоком «знання» відносяться:

- альтернативні питання з вибором відповідей «так» або «ні»;
- питання з вибором варіантів відповідей;
- інформаційні питання, відповіді на які свідчать про знання фактів, понять, явищ;
- питання з теми, коли учень однозначно розуміє географічні закономірності, терміни та картографічні проекції;

- питання з використанням методів, зокрема проблемними, за якими можна одержати відповіді;

До тестових завдань за блоком «уміння» нею використовуються ті ж завдання, що і в блоці «навички»:

- завдання на нестандартні алгоритми, з вибору відповіді «так» або «ні»;
- завдання на виконання дій;
- завдання, які враховують особливості тестових комп'ютерних навчальних програм;
- завдання, пов'язані з особливостями предмета географії.

Завдання для тесту викладач добирає залежно від того, що хоче перевірити, який рівень знань дослідити.

Рівень «знання» - перевіряються базові знання учнів з географії, а саме знання фактів, понять, процесів тощо. Це найпростіший рівень засвоєння предмета. Здійснювати складні види пізнавальної роботи учні зможуть лише оволодівши глибокими знаннями та відповідними вміннями. Під час оцінювання цього рівня від учнів очікується вміння пригадати основні закономірності географічної науки; володіння термінологією, фактами, поняттями; вміння узагальнювати, обирати відповідний науковий апарат, обладнання, пристрої для вимірювання й експериментальної діяльності тощо.

Завдання для оцінювання *рівня «застосування»* добираються таким чином, щоб учні виявили вміння застосувати знання і розуміння понять у простих ситуаціях. Ці завдання дають змогу перевірити вміння учнів порівнювати, протиставляти й класифікувати, тлумачити наукову інформацію, а також використовувати своє розуміння наукових понять і принципів для знаходження рішення.

Рівень «обґрунтування» не обмежується перевіркою вмінь, необхідних для розв'язання стандартних проблем. Завдання цього рівня дають змогу перевірити: вміння, які потрібні при зіткненні з незнайомими ситуаціями, складними задачами та багаторівневими проблемами; здатність аналізувати проблему, добирати принципи, які слід виконувати під час вирішення завдання; вміння вибрати та застосувати відповідні рівняння, формули; спроможність зробити висновки на основі наукових даних і фактів; розуміння причини й наслідку дослідження; здатність оцінювати й приймати відповідні рішення тощо.

Викладач англійської мови [Оксана БУРЛАКА](#) вважає, що учні з більшою зацікавленістю виконують тестові завдання, ніж звичайні самостійні роботи.

Використання тестових технологій у процесі викладання англійської мови є доцільним на різних етапах вивчення програмового матеріалу та для розвитку чотирьох видів мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння, письмо).

Для тренування та розвитку навичок аудіювання та читання використовує аудіоматеріали та тексти для читання із автентичних джерел (іншомовних газет та журналів, навчальних аудіо- та відеозаписів), пропонує тести, які мають новизну та пізнавальну цінність. Учні активно виконують завдання, пов'язані з аудіювання та читанням, тому що вони цікаві та різноманітні. В процесі контролю розуміння читання чи аудіювання викладач використовує різні види тестів:

- тести на вибір правильної відповіді з двох запропонованих варіантів;
- тести на вибір правильної відповіді з декількох запропонованих варіантів;
- тести на вибір правильного чи неправильного твердження.

Для контролю розуміння прочитаного тексту використовує різні завдання, а саме:

- дати відповіді на запитання;
- знайти задану інформацію, визначити, які речення відповідають змісту прочитаного;

- дібрати заголовок до тексту і до його окремих частин;
- прочитати речення до тексту і заповнити пропуски з опорою на текст;
- скласти план тексту тощо.

Таким чином, у ході тестування учні виконують комунікативні завдання, спрямовані на перевірку рівня сформованості саме цих умінь. Типові тестові завдання: лист другові, складання рецептів, написання запрошень, привітань.

Під час уроків з розділу «Граматика», після опрацювання теоретичного матеріалу, обов'язковим є виконання практичних вправ та завдань з елементами тестів (наприклад: обрати правильну відповідь із запропонованих).

З огляду на запровадження ЗНО з англійської мови

(в майбутньому як обов'язковий предмет для отримання свідоцтва про повну загальну середню освіту), використання тестових технологій на уроці англійської мови є особливо актуальним.

Викладач робить висновок, що у процесі виконання тестових завдань, учні навчаються оперативно приймати рішення (оскільки час на виконання завдань регламентується), аналізувати та контролювати свою роботу, у них формуються прагнення до досконалості, самоорганізації, самоуправління, наполегливість, здатність до роздумів, відповідальність за свою роботу. Тестові завдання сприяють розвитку бажання успішно працювати, отримувати високі оцінки за виконане завдання та, як результат, підвищенню навчальних досягнень.

У сучасній теорії та практиці тестового контролю нараховується понад 20 різновидів тестів, залежно від мети, характеру та функцій контролю, характеру та форми відповіді.

Тест-інструмент, що із кваліметрично вивіреної системи тестових завдань, стандартизованої процедури проведення, заздалегідь спроектованої технології обробки та аналізу результатів. Також важливими критеріями діагностичних тестів навченості є дієвість (валідність), об'єктивність і надійність їх результатів.

Валідність у загальному вигляді вказує на те, хто оцінює тест і як добре він це робить. Дана характеристика відбиває ступінь упевненості в тому, що завдання тесту максимально повно охоплюють зміст окремої сфери знань,

точно визначають суттєві для цієї діяльності навички, проте не перевіряють другорядні.

До факторів, що знижують валідність, відносять такі: завдання не відповідають меті тестування чи змісту навчальної дисципліни; некоректно сформульовані чи неправильно впорядковані; відсутність повних та чітко сформульованих інструкцій; недотримання часових вимог, порушення процедури тестування.

Надійність тесту полягає в тому, що наступне виконання цього ж тесту тим самим учнем повинно давати практично однакові результати. Надійність засвідчує, наскільки послідовними й точними є отримані результати. Тест вважається надійним, коли два його еквівалентні варіанти, проведені в одних і тих самих групах, засвідчують високу кореляцію.

Об'єктивність передбачає чіткість у формулюванні завдань, відповідність віковим можливостям.

Викладачами закладу використовуються усі **типи завдань**, насамперед дві основні групи.

1. Завдання закритої форми, з варіантами відповідей на вибір:

- завдання з однією правильною відповіддю;
- завдання з кількома правильними відповідями;
- завдання на встановлення відповідності;
- завдання на встановлення правильної хронологічної та логічної послідовності;

2. Завдання відкритої форми, у яких відсутні варіанти відповідей:

- завдання з короткою відповіддю;
- завдання з розгорнутою відповіддю;
- тестові завдання з пропусками;
- тестові завдання на доповнення.

За обсягом змістових вимог викладачі використовують тести:

• «поурочні тести» (оптимізують попередні знання, впливають на поточну оцінку) обсягом 10-12 завдань за максимально спрощеної процедури перевірки, що доводиться до відома вже на уроці і враховується під час викладання наступного матеріалу.

• «тематичні тести» обсягом 24-36 завдань, які забезпечують і впливають на тематичне оцінювання, охоплюють матеріал теми. Їх перевіряють у

«спокійній» обстановці, аналізують і повідомляють результати під час підбиття підсумків при роботі над помилками.

- **«підсумкове оцінювання»** (семестрове чи річне) – впливає на відповідну оцінку, значне за обсягом (близько 60 завдань), охоплює найбільш суттєві елементи змісту вивченого матеріалу.

Викладач історії [Любов УСІКОВА](#) використовує наступні види тестів з предмета:

1) **Альтернативний тест** – найпростіший у виконанні. У ньому запропоноване запитання передбачає 4-5 варіантів відповідей, серед яких лише один – правильний. При цьому чим більше варіантів відповідей, тим менша можливість вгадування відповіді. Альтернативний тест необхідно добирати для таких завдань, які виключають варіанти різного тлумачення правильної відповіді.

2) **Вибірковий або варіативний тест.** Зазвичай не викликає в учнів особливих труднощів. Передбачає 10-12 варіантів відповідей на тестове завдання, з яких 6-8 відповідей правильні. За вибірковими тестами перевіряють повноту знань класифікації того чи іншого явища, глибину знань учнів.

3) **Послідовний або порядковий тест** дає можливість перевірити знання учнем послідовності подій. У варіантах відповіді на таке тестове завдання відсутні неправильні відповіді. Необхідно розташувати у правильній послідовності запропоновані у невпорядкованому вигляді події суспільного, державно-політичного, культурного життя.

4) Конструктивний тест (або тест-доповнення).

Таке завдання передбачає заповнення учнем у тексті, що описує те чи інше явище, пропущених слів, які мають визначальне значення для даного тексту.

5) **Розподільний тест** – найскладніший для учнів. Він вимагає розподілу ознак серед трьох чи більше понять. Може мати декілька ступенів розподілу залежно від глибини контрольованих знань та має завертати тест-карту з кожного розділу. Його особливість полягає в тому, що опитувані розподіляють правильні варіанти характеристик досліджуваних об'єктів, процесів, понять.

6) **Схематичний тест.** У цьому тесті дано схему побудови чогось (наприклад будова слова тощо), без будь-яких підписів із проставленими цифрами – 1, 2, 3 тощо, а під літерами а), б), в) тощо – дано ключові слова. Учні повинні співвіднести вказані під цифрами ознаки з їх визначенням.

7) Кількісний тест – це альтернативний чи вибірковий тест, але для відповіді на тестове завдання потрібно вибрати правильну або правильні відповіді з цифрових варіантів запропонованих відповідей.

8) Узагальнюючий (збірний) тест дає можливість окрім контрольних знань перевірити вміння учнів узагальнювати, робити висновки, класифікувати те чи інше явище. Його також можна віднести до різновиду альтернативного (або вибіркового) тесту. Під час розробки такого виду тесту завдання дають у двох колонках.

9) Аналітичний тест, як і попередній, передбачає перелік ознак будь-якого об'єкта, явища та їх визначення, але сформульованих у зворотному порядку.

10) Порівняльний тест передбачає знаходження спільного та відмінного в досліджуваних процесах явищах; спрямований окрім контролю якості знань та вмінь на перевірку вміння знаходити схожість та відмінність у досліджуваних явищах. Порівняльний тест застосовують для учнів практично будь-якої групи.

11) Операційний тест може бути побудований аналогічно до будь-якого з перелічених вище тестів, але передбачає перевірку знання учнями практичного використання тих чи інших процесів.

12) Проблемно-пошуковий тест передбачає необхідність творчого переносу знань у нестандартну ситуацію й тому являє собою проблему (складне запитання, завдання, що потребує розв'язання), закладену в тестовому завданні; пропозицію варіантів (гіпотез) його розв'язання та систему доводів. Такий вид завдання вважають одним із найскладніших тестів у змістовному плані.

Викладач вважає, що уроки узагальнення і систематизації знань краще проводити саме у тестовій формі. Формат їх максимально наближений до завдань, які учні будуть виконувати під час проходження зовнішнього незалежного оцінювання. Це дає змогу учням практикуватися у роботі з тестовими завданнями.

Викладач математики [Олена АЛЕКСЕНКО](#) дотримується загальноприйнятих правил, які допомагають правильно формулювати завдання з кількома варіантами відповідей:

- інструкції мають бути простими, зрозумілими та стислими (наприклад, виберіть правильну відповідь, натисніть клавішу з номером правильної відповіді, встановіть відповідність у вигляді комбінації цифр і букв тощо);

•запитальна (змістовна) частина тестового завдання формулюється, як правило, у стверджувальній формі, стисло, без подвійного тлумачення, тобто настільки просто, наскільки це можливо для точного розуміння завдання; в неї включається лише те, що є необхідним для чіткого розуміння запитання;

•варіанти відповідей мають бути настільки стислими, наскільки це можливо;

•усі дистрактори (неправильні варіанти відповідей) повинні бути правдоподібними, «схожими» на правильну відповідь;

•тільки один варіант із запропонованих має бути правильним;

•відповідь на одне запитання не повинна давати ключ до відповідей на інші запитання.

Тестові завдання відкритої форми є завданнями без запропонованих варіантів відповідей, тобто передбачають вільні відповіді тих, хто тестується, і використовуються для виявлення знань термінів, визначень, понять тощо. Вони складаються з інструкції з їх виконання та запитальної (змістовної) частини.

Такі завдання зручно використовувати для знаходження відповідей коротких задач на обчислення. Можна їх застосовувати і для розв'язування задач на декілька дій. Знаходячи відповідь у задачі на декілька відповідей учень може помилитися на якомусь етапі розв'язку, а оскільки таке завдання структуроване (наступна відповідь залежить від попередньої), то за таке завдання може не отримати жодного балу. Викладач вважає, що тоді оцінка знань буде не об'єктивною, тому завдання подає в іншому вигляді.

Процес роботи над тестом кожний з викладачів починає з визначення цілей тестування:

- поточний контроль учнів;
- зріз знань за певний проміжок часу;
- ступінь засвоюваності;
- порівняння груп;
- відстеження динаміки процесу навчання;
- визначення «складних» тем тощо.

При конструюванні тесту викладачі дотримуються наступного розподілу завдань за рівнем складності: 20% стосуються базових знань і принципів (найчастіше, вони можуть бути зовсім простими); 65% належать до категорії середньої складності; 15% пропонують складні завдання.

Технологія конструювання тестових завдань передбачає дотримання низки правил. Викладачі дійшли висновку, що кожне тестове завдання має оцінювати досягнення важливої та суттєвої освітньої цілі; потрібно уникати перевірки незначущих або надмірно вузькоспеціальних знань; кожне тестове завдання має перевіряти відповідний рівень навчальних досягнень учнів; умова тестового завдання повинна містити чітко сформульоване, зрозуміле, конкретне, без двозначностей у відповідях завдання, що має фокусуватися на одній проблемі; запропоновані відповіді не повинні бути суб'єктивними судженнями, містити суб'єктивні оцінки, бути суперечливими, неприйнятими або недоведеними фактами; тестові завдання мають містити тільки сучасні наукові елементи знань.

Якість тестового іспиту залежить від упорядкування тестових завдань, їх глибини і повноти охоплення матеріалу, що підлягає контролю. За допомогою правильно складених тестів можна оцінювати не тільки уміння відтворювати певну інформацію, але також зіставляти, аналізувати та інтерпретувати факти.

Рекомендуємо наступну практику оформлення шаблонів тесту:

1. Текст інструкції відокремлюється від тексту змістовної частини умови завдання за допомогою шрифтів.
2. Текст змістовної частини умови завдань записується великими літерами або виділяється жирним шрифтом.
3. Варіанти відповідей на тест:
 - мають окрему цифрову або літерну індексацію;
 - друкуються малими літерами;
 - розташовуються у стовпчик симетрично змістовної частини тестового завдання.

Кожне завдання та інструкцію щодо його виконання розподіляють по окремих шаблонах так, щоб дані матеріали легко сприймалися експертами, які будуть редагувати й апробувати тести.

Викладач математики Олена АЛЕКСЕНКО розробила певні рекомендації щодо складання тестових завдань та відповідей до них:

- переконатися, що на тестове завдання можна відповісти, не дивлячись на варіанти відповідей, або що варіанти відповідей на 100% є правильними або неправильними;
- включати в умову найбільшу частину інформації з тестового завдання (умова завдання повинна бути довшою за варіанти відповідей, які, у свою чергу, повинні бути досить короткими);

- уникати надмірної інформації у формулюванні завдань;
- уникати заплутаних складних формулювань;
- уникати тестових завдань із запереченнями;
- складати граматично правильні і логічні варіанти відповідей; розташовувати їх у логічному або алфавітному порядку; писати правдоподібні дистрактори (за довжиною приблизно такі ж, як і правильна відповідь);
- уникати категоричних тверджень («завжди», «ніколи», «все») та невизначених формулювань («як правило», «часто»);
- писати зрозумілі інструкції для відповідей на запитання, по можливості не змінювати формат відповідей;
- не використовувати занадто важких слів;
- не слід задавати два запитання в одному (викладач не може бути впевненим, на яку частину респондент дав відповідь).

Викладачі відпрацювали певні правила проведення тестової перевірки:

1) кількість учнів, що тестуються, повинна дорівнювати кількості парт (слід враховувати, що на результат інтелектуальної діяльності негативно впливає велика кількість людей, ідеальною є кількість 20–30 учнів);

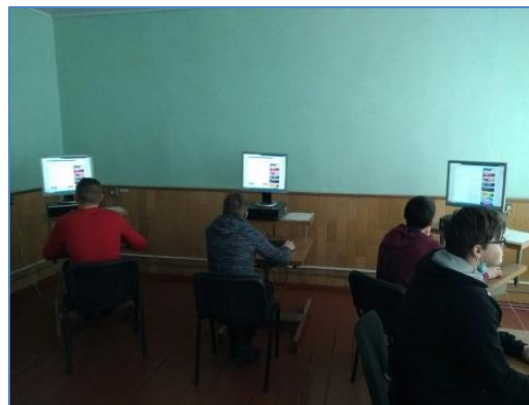
2) розпочинати тестування слід із твердого переконання, що учень бажає виконувати завдання тесту (до початку перевірки потрібно налаштувати на інтелектуальну працю);

3) обов'язково необхідно пояснити учням мету та алгоритм діяльності під час виконання тесту; термін виконання завдань;

4) у колі зору викладача мають перебувати всі учні, які проходять тестування, він має запобігати будь-яким спробам окремих учнів розмовляти, списувати тощо;

5) за хвилину до закінчення терміну учнів слід попередити про закінчення роботи.

У закладі розуміють, що тестові технології навчання – є одним із пріоритетних напрямів діяльності викладача у зв'язку з імовірною задачею учнем зовнішнього незалежного оцінювання. Тестування є одним із альтернативних

методів контролю знань, підтриманий на державному рівні. Тестування певною мірою допомагає долати суперечності між наростаючим обсягом знань (обсяг знань в багатьох науках подвоюється протягом 5-10 років) і дефіцитом навчального часу на їх передачу і контроль за засвоєнням.

Отже, тестування є одним із альтернативних методів контролю знань, підтриманий на державному рівні і може бути корисним досвідченому педагогу за умови свідомого підходу до тестування через використання стандартизованих методик, дотримання основних позицій процедури проведення, обробки та аналізу отриманих результатів.

Тестування певною мірою допомагає долати суперечності між наростаючим обсягом знань (обсяг знань в багатьох науках подвоюється протягом 5-10 років) і дефіцитом навчального часу на їх передачу і контроль за засвоєнням.

Тестові і моніторингові технології завжди є важелем управління навчальним процесом, і у тій чи іншій формі це використовує кожен викладач, виставляючи оцінки в журнал за урок або за певний термін навчання.

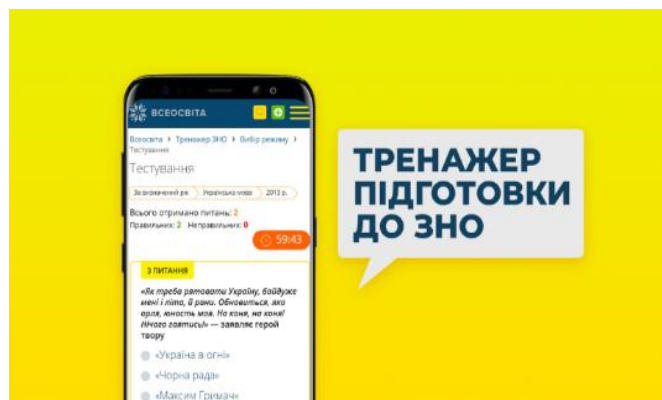
Широке впровадження тестових технологій в освітній процес перетворює кожне тематичне оцінювання у свого роду пробний тест ЗНО, що сприяє адаптації учнів до використання тестових технологій і формуванню їх готовності до проходження ДПА у формі ЗНО.

В умовах дистанційного навчання пропонуємо учням при підготовці до ЗНО у тестовому форматі **онлайн-ресурси**.

Викладач фізики [Вячеслав ХАРЬКОВ](#) рекомендує учням наступні ресурси:

1. [Тести ЗНО онлайн](#);
2. [Тренувальні тематичні тести з фізики](#);
3. [Тренажер підготовки до ЗНО на сайті Всеосвіта](#).

Тренажер ЗНО – це сучасний онлайн-сервіс, який не лише перевіряє теоретичні знання, а й допомагає набути практичних навичок для ЗНО. Даний ресурс містить повну базу тестів ЗНО за всі роки в одному місці, учні мають необмежений доступ до тестів з усіх предметів та мають можливість

зрозуміти свої сильні та слабкі сторони. Для викладачів дає можливість зручно та регулярно перевіряти знання учнів, створити умови для психологічної адаптації до ЗНО, використовувати різносторонній та глибокий підхід до підготовки учнів до ЗНО.

Для створення власних тестів з використанням завдань ЗНО викладачі закладу використовують наступні ресурси:

1. [«Конструктор тестів» на сайті Всеосвіта](#) – зручна безкоштовна онлайн-система, яка допомагає економити час і швидко та якісно перевіряти знання учнів будь-де й будь-коли, як у навчальному закладі, так і вдома, у змішаному чи дистанційному форматі.

2. [Online Test Pad](#) – безкоштовний універсальний конструктор, за допомогою якого можна створити цілу палітру цифрових навчальних завдань: тестів, кросвордів, сканвордів, опитувань, логічних ігор, діалогів тощо.

3. [Classtime](#) – це онлайн-сервіс для миттєвих тестів, особливістю якого є велика база запитань у форматі ЗНО.

Дистанційне навчання змушує шукати нові шляхи роботи з учнями. В процесі підготовки до уроків нами використано **платформу Classtime**.

Першою в закладі освіти, хто розпочав створювати тести на платформі Classtime стала викладач історії України Тетяна НИЖЕГОРОДЦЕВА, [яка з'ясувала переваги використання тестових технологій, створених на платформі Classtime:](#)

1. Простота в опануванні методами роботи
2. Доступ до загальної бібліотеки тестів.
3. Налаштування тестів: перемішування запитань, обмеження часу, кількість балів за завдання, кількість спроб.
4. Здійснення безпаперової взаємодії між учасниками освітнього процесу.
5. Широкий вибір типів завдань, можливість завантаження медіафайлів.
6. Зберігання результатів в хмарному сервісі. Вчитель постійно має доступ до їх результатів – це спрощує роботу при перенесенні оцінок у журнал.
7. Використання сервісу на різних етапах навчального процесу: для тренування, діагностики і контролю. Спробувала застосовувати тести як «квиток на вихід», тобто, як рефлексію уроку. Добре працює. Треба зробити анонс опитування і увага до теми посилюється.

8. Миттєвий зворотній зв'язок. Візуалізація результату. Рефлексія.

9. Спільна радість від результату, спільна робота над помилками.

Для рефлексії є можливість використовувати відкриті питання в кінці тесту. Учні можуть написати, які почуття та запитання в них виникли під час виконання роботи. Такий фідбек допомагає викладачу ефективніше провести аналіз учнівських помилок та продуктивніше побудувати подальшу роботу.

Під час роботи учні спостерігають свої результати. Викладач робить висновок, що тестування дозволяє контролювати навчальний процес на кожному занятті, індивідуалізувати підхід до кожного учня, не витрачати часу на рутинну працю з підрахунку балів, повністю автоматизувати процес навчання за індивідуальними програмами.

Викладачі хімії [Яна ТРОФИМЕНКО](#), фізики і астрономії [Олег МАКОВОЗ](#) працюють над створенням тестів на уроках, які відрізняються як за складністю завдань, так і за їх різноманітністю.

У закладі практикується проходження тестових завдань минулих років як учнями, так і викладачами. Проходячи тести, викладачі мають змогу відчувати на собі і обсяг матеріалу, і час, що витрачається на кожний блок завдань, і труднощі, з якими зустрінуться учні. Це дає змогу вносити корективи в роботу з учнями.

Викладачі дійшли висновку про те, що порівняно з традиційними формами контролю комп'ютерне тестування має ряд переваг :

- швидке одержання результатів і звільнення викладача від трудомісткої роботи з обробки результатів тестування;
- індивідуалізація процесу навчання (автономність);
- певний психологічний комфорт учнів під час тестування;
- оперативність;
- підвищення об'єктивності оцінювання знань, і, як наслідок, позитивний стимулюючий вплив на пізнавальну діяльність учня;
- конфіденційність при анонімному тестуванні;
- тестування на комп'ютері більш цікаве у порівнянні з традиційними формами опитування, що створює позитивну мотивацію в учнів;
- виключення негативного впливу на результати тестування таких факторів як настроїв, рівень кваліфікації й інші характеристики конкретного викладача;
- можливість застосування технічних засобів;
- універсальність, охоплення всіх стадій процесу навчання;
- контроль великого обсягу матеріалу;
- зменшення порівняно з традиційним опитуванням затрати часу на 50%.

Викладач фізики Вячеслав ХАРЬКОВ дає загальні рекомендації учням щодо тактики виконання тестів:

• **Тренуйтеся!** Перед офіційним тестуванням варто виконувати якнайбільше тестів – просто заради тренування. Це дає можливість отримати досвід самостереження й оптимальної саморегуляції під час тестування.

• **Поспішайте!** Тренуйтеся із секундоміром в руках.

• **Пропускайте!** Треба навчитися пропускати складні або незрозумілі завдання. Пам'ятайте: у тесті завжди знайдуться такі, з якими можна легко впоратися.

• **Виключайте!** Багато завдань можна швидше вирішити, якщо не шукати відразу правильну відповідь, а послідовно виключати ті, які точно не підходять.

• **Думайте тільки про поточне завдання!** Коли читаєте нове завдання, забувайте все, що було в попередньому.

• **Читайте завдання до кінця!** Поспіх може приводити до того, що учень намагається зрозуміти завдання за «першими» словами і добудувати кінцівку у власній уяві. Так можна зробити прикрі помилки в питаннях.

• **Заплануйте два кола!** Сплануйте час виконання тесту так, щоб пройти всі завдання «по першому колу», а потім повернутися до тих завдань, які спочатку довелося пропустити.

• Коли залишаться тільки «безнадійні», **скористайся інтуїцією**. Часто саме перше рішення і є вірним.

• **Висновок:** наукою обґрунтовано, що тестовий контроль є своєчасним, педагогічно доцільним, зрозумілим для учня, об'єктивним і справедливим. Важливо зазначити, що застосування тестів не тільки підвищує об'єктивність оцінювання, але й позитивно впливає на рівень поточної успішності, полегшує формування в учнів здатності до самоконтролю. Звичайно, якщо учень знає, що на уроці його обов'язково оцінять, то він краще готуватиметься до уроків. Учні з більшою зацікавленістю виконують тестові завдання, ніж звичайні самостійні роботи.

Результативність досвіду:

- підвищилася зацікавленість учнів у навчанні;
- зріс рівень знань учнів;
- збільшився обсяг самостійної роботи учнів у навчанні;
- покращилась об'єктивність процесу оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках.

Таким чином,

- Контроль та оцінка знань, умінь та навичок учнів є важливим елементом освітнього процесу. На наш погляд, найбільш ефективною на сьогодні формою контролю є тест. При правильній організації він викриває прорахунки навчального процесу та служить їх запобіганню, розвиває пам'ять, мислення та мову учнів, систематизує їхні знання.

- Тестові технології сприяють досягненню оптимальної дії всіх елементів системи навчання, оскільки забезпечують зворотній зв'язок, спрямований на навчальну діяльність викладача та учнів. Використання тестових завдань з використанням онлайн-ресурсів дозволяє учням самостійно виявляти пропуски в структурі своїх знань і приймати заходи для їх ліквідації, а також розвивати навички роботи з тестовими завданнями як такими, що є підґрунтям для успішного складання ЗНО.

Тестові завдання дозволяють враховувати індивідуальні особливості учнів; розвивати їхню пізнавальну діяльність, активність і самостійність у навчанні; формувати найбільш раціональні прийоми розумових дій; узагальнювати і систематизувати знання; учням здійснювати самодіагностику складності навчального матеріалу, а викладачу діагностувати рівень навченості учнів; здійснювати корекцію їхніх знань; стимулювати інтерес до матеріалу, який вивчається, організовувати самоконтроль і взаємоконтроль.

Вважаємо, що за допомогою тестування неможливо одержати усі необхідні характеристики, наприклад, такі показники, як вміння конкретизувати свою відповідь прикладами, знання фактів, вміння зв'язно, логічно і доступно висловлювати свої думки, вміння. Це означає, що тестування повинно поєднуватися з іншими (традиційними) формами і методами перевірки.